

(On)mogelijkheden onderzoek omvang kindermishandeling

*Een methodologische
verkenning*

(On)mogelijkheden onderzoek omvang kindermishandeling

Een methodologische verkenning

Auteurs

P. J. M. Wilms

S. Huberts

M.m.v. P. R. de Jong en N. Draijer

Februari 2022

© 2022; Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. Auteursrechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het WODC.

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Managementsamenvatting.....	5
Executive summary	7
1. Inleiding en aanpak	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 Doelstelling	10
1.3 Onderzoeksvragen	10
1.4 Aanpak onderzoek	11
2. Onderzochte vormen van kindermishandeling	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Scope van het onderzoek	13
2.3 Onderzochte vormen van kindermishandeling	15
3. Schatten met dark-number schattingsmethoden	19
3.1 Inleiding	19
3.2 De toepassing van dark-number schattingsmethoden.....	19
3.3 Vorm 1 De totale omvang van kindermishandeling onder de algemene populatie in Nederland ...	23
3.4 Vorm 2 Omvang van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen	31
3.5 Vorm 3 Omvang van georganiseerd sadistisch misbruik	34
3.6 Korte reflectie op de verschillende schattingsmethoden voor de diverse vormen van kindermishandeling.....	38
4. Conclusies.....	40
4.1 Afbakening.....	40
4.2 Methode en beschikbare bronnen/data	41
4.3 Conclusie.....	41
Bijlage: Literatuurlijst	44

Voorwoord

Het voorliggende rapport bevat de resultaten van een methodologische verkenning van de mogelijkheden om de omvang te schatten van kindermishandeling gerelateerd aan geloof of ideologie in Nederland. De verkenning heeft tot doel om zicht te krijgen op valide en betrouwbare schattingsmethoden van de omvang van deze vormen van kindermishandeling. De uitvoering van de schatting zelf valt buiten het bestek van deze verkenning. Dat geldt ook voor het onderzoek naar de benodigde databronnen.

Deze verkenning is tot stand gekomen met behulp van de medewerking van vele personen. Een speciaal woord van dank gaat uit naar de deelnemers aan de expertsessie die bereid waren uitgebreid hun ideeën en meningen te geven over de mogelijkheden en beperkingen van schattingsmethoden in domeinen waar sprake is van een omvangrijke ‘dark-number’ problematiek.

Tot slot bedanken wij de leden van de begeleidingscommissie voor de kundige en betrokken wijze waarop zij dit onderzoek hebben begeleid:

- prof. dr. H. Elffers, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit & Rechtshandhaving, voorzitter
- dr. A.K. Bosma, Universiteit van Tilburg - Tilburg Law School
- dr. M.M. Overbeek, VU Amsterdam- Faculteit der Gedrags- en Bewegingswetenschappen
- dr. J. Diehle, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC).

Voorburg, 21 februari 2022

Peter Wilms (projectleider)

Managementsamenvatting

Aanleiding en doel

Aanleiding voor deze methodologische verkenning is een motie van de Tweede Kamer (oktober 2020) waarin de regering wordt verzocht een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren naar de aard en omvang van georganiseerd sadistisch misbruik van kinderen. Het WODC heeft besloten het onderzoek te verbreden en ook andere vormen van kindermishandeling in de beschouwing te betrekken.

Het doel van het onderzoek is om middels een expertmeeting te verkennen of er valide en betrouwbare methoden beschikbaar zijn om de omvang van kindermishandeling (gerelateerd aan geloof of ideologie) in Nederland te schatten. Onderzoek van de benodigde data en het uitvoeren van de schatting zelf vallen buiten de reikwijdte van het onderzoek.

Geslotenheid

Kindermishandeling kenmerkt zich door een zekere geslotenheid. Het kan plaatsvinden achter de voordeur in een gezin, maar ook in een ideologische groepering of religieuze organisatie die alle kenmerken van een gesloten gemeenschap hebben. In de verkenning zijn drie vormen van kindermishandeling onderzocht die verschillen in de mate van geslotenheid. Het gaat om kindermishandeling in de algemene populatie in Nederland, seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen en georganiseerd sadistisch seksueel misbruik. Deze vormen dienen als illustratie aan de hand waarvan we de voor- en nadelen van methoden in hun context in beeld brengen. De hypothese is dat naarmate het gesloten karakter sterker wordt de schatting van de omvang steeds ingewikkelder zal worden. Bij kindermishandeling in de algemene populatie is het verhullende karakter veel geringer dan bij georganiseerd sadistisch misbruik in onbekende, geheime groeperingen.

Schattingsmethodes

In de expertmeeting zijn per vorm van kindermishandeling de volgende methodes besproken:

- Survey onder de gehele Nederlandse bevolking
- Survey onder (potentiële) slachtoffers
- Survey onder professionals/behandelaren
- Schattingsmethode: vangst-hervangstmethoden. Het gaat hierbij om statistische methoden waarbij op basis van een aantal waarnemingen in registraties (bijvoorbeeld op basis van data van de politie) een inschatting gemaakt wordt van de totale omvang van een vorm van kindermishandeling.
- Schattingsmethode: multipliemethode. Bij deze statistische methode wordt het geobserveerde/geregistreerde deel (bijvoorbeeld op basis van het aantal politieregistraties) met een factor (multiplier) vermenigvuldigd om tot een schatting van de totale omvang te komen.
- Schattingsmethode: De *network scale up* methode. Bij deze methode wordt bij een geselecteerde groep respondenten gevraagd hoeveel mensen zij kennen die te maken hebben met (een vorm van) kindermishandeling.

Kindermishandeling in de algemene populatie in Nederland

De experts zijn somber gestemd over de betrouwbaarheid en validiteit van schattingen van de omvang van kindermishandeling onder de algemene bevolking in Nederland. Experts schatten de methoden in redelijk geringe mate kansrijk om tot een betrouwbare en valide omvangschatting te komen. Kanttekening hierbij is dat de betrouwbaarheid en validiteit van surveys toeneemt als deze periodiek worden gehouden waarbij de trend in beeld wordt gebracht.

Bij de vangst- hervangstmethoden speelt een rol dat door gebrekkige beschikbaarheid van betrouwbare data er geen reële optie lijkt te zijn om tot een omvangschatting te komen.

Seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland

Het schatten van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen wordt door verschillende zaken bemoeilijkt. Experts noemen hiervoor bijvoorbeeld (i) de mate van verhulling, (ii) de geslotenheid van de gemeenschap en (iii) de dreiging die ervan uitgaat om tot melding over te gaan. Experts hebben er weinig vertrouwen in dat de geïnventariseerde schattingsmethoden tot een betrouwbare en valide schatting van de omvang kunnen leiden. Enkel de (i) 'survey onder professionals/behandelaren', de (ii) network scale-up methode en de (iii) multipliemethode scoren een 'redelijk kleine mate' in betrouwbaarheid en validiteit, maar in de gesprekken gaven experts aan ook in deze methoden weinig fiducia te hebben. Er bestaat weinig spreiding tussen de antwoorden van de experts, men is eensgezind.

Georganiseerd sadistisch misbruik

Het derde voorbeeld waarvoor is onderzocht welke (on)mogelijkheden er bestaan om met schattingsmethoden tot een inschatting te komen van de totale omvang, is 'georganiseerd sadistisch misbruik van kinderen in Nederland'. Dit voorbeeld is gekozen als vorm van misbruik in een zeer gesloten en verholde gemeenschap. Georganiseerd sadistisch misbruik vormt hiermee het uiterste van het spectrum, namelijk het schatten van een verholde fenomeen in een onbekende besloten gemeenschap. Georganiseerd sadistisch misbruik staat hierbij voor een vorm van herhaaldelijk, georganiseerd, systematisch en sadistisch misbruik, op fysiek, psychisch, seksueel en emotioneel vlak. Dit misbruik zou plaatsvinden in gesloten netwerken/groepen en gepaard gaan met rituelen. Deze vorm van misbruik komt met name naar voren in gesprekken tussen cliënten die aangeven hier slachtoffer van te zijn (geweest) – en hun behandelaren (meestal psychiaters).

Uit de expertsessie en de verdiepende gesprekken blijkt dat de meeste experts geen enkele schattingsmethode kansrijk achten om tot een schatting van de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik te komen. Met het nog kleiner en meer gesloten worden van de populatie, wordt ook het vertrouwen in een kansrijke schattingsmethode kleiner. Volgens experts is het belangrijk om in te zetten op onderzoek naar casuïstiek en onderliggende mechanismen.

Conclusies

Op basis van de expertsessie is de conclusie onontkoombaar dat de deskundigen geen heil zien in een betrouwbare omvangsschatting op basis van de thans bekende methodes. Daarbij past weliswaar de kanttekening dat de expertsessie door een relatief groot aantal afmeldingen bescheiden van omvang was (tien deelnemers), maar het beeld dat geen enkele methode een voldoende scoort is in aanvullende en validerende interviews alleen maar bevestigd.

Bij alle geselecteerde vormen van kindermishandeling en -misbruik is de registratie een obstakel voor een valide en betrouwbare schatting. Bij kindermishandeling onder de algemene bevolking is sprake van een substantiële omvang, maar kindermishandeling wordt bij de politie uiteenlopend geregistreerd (mishandeling, huiselijk geweld, verdachte situatie etc.). Daar komt bij dat kindermishandeling onder de algemene bevolking een breed begrip is waarbinnen verschillende typen worden onderscheiden: fysieke mishandeling, emotionele mishandeling, fysieke verwaarlozing, emotionele verwaarlozing, partnergeweld waarvan het kind getuige is, verwaarlozing van het onderwijs en seksueel misbruik. Dit vraagt om een nauwgezette codering bij de registratie (bij meldingen bij de politie of in surveys) en de koppeling van gegevens.

Bij specifieke vormen van kindermishandeling in specifieke subgroepen, zoals seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen en georganiseerd sadistisch misbruik gelden bovenstaande overwegingen evenzeer, maar vormen de inherente kenmerken van de vorm van misbruik een additionele hindernis voor een betrouwbare schatting. De mate van geslotenheid is sterker, de populatieomvang is soms niet bekend (georganiseerd sadistisch misbruik), er zijn weinig meldingen bij de politie en het registratiesysteem van de politie is er niet op toegerust (o.a. omdat religie niet mag worden bijgehouden in de systemen), waardoor alleen handmatig kan worden onderzocht of er sprake is van een specifieke vorm van kindermishandeling in een specifieke subgroep.

Executive summary

Background and objectives

The background for this methodological assignment is a motion passed in the Dutch House of Representatives (*Tweede Kamer*), asking the Government to carry out an independent study on the nature and prevalence of organized and sadistic child abuse (*October 2020*). WODC decided to broaden the scope of the study, and to also include other forms of child abuse.

The objective of this assignment was to consult experts to determine if there are any methods available to get a reliable and valid estimate of the prevalence of child abuse (related to ideology, or belief) in the Netherlands. Data collection and analysis lie outside of the scope of this study.

Closed communities

Child abuse is characterised by a certain amount of concealment. It can take place at home, but also in closed communities such as ideological, or religious organizations. This study included three forms of child abuse, which vary in the degree of concealment and the closedness of the communities in which they take place. It includes child abuse amongst the general population in the Netherlands, sexual child abuse within the community of Jehovah's Witnesses, and organized sadistic abuse of children. These different forms of abuse serve as examples through which experts explored the pros and cons of different estimation methods in different contexts. The hypothesis is that the complexity of getting a reliable increases with the degree of closedness of the communities in which it takes place. Child abuse in the general population is less concealed, compared to organized sadistic abuse in unknown hidden organizations.

Estimation methods

In the expert meeting the feasibility of the following estimation methods was discussed for each form of child abuse:

- A survey of the general population in the Netherlands
- A survey of (potential) victims
- A survey of childcare/medical professionals/practitioners
- *Estimation method: 'Capture-recapture'*, a statistical method with the prevalence of child abuse can be estimated based on a number of registered observations (for instance, police data on child abuse).
- *Estimation method: 'Multiplier method'*, a statistical method in which the observed/registered cases of child abuse is multiplied with a factor (multiplier) to estimate the total prevalence of child abuse in the population.
- *Estimation method: 'Network scale up method'*. An estimate is made by asking a selected group of respondents how many people they know who have experienced (some form of) child abuse.

Child abuse in the general population in The Netherlands

The experts are sceptical about the reliability and validity of estimates of the prevalence of child abuse amongst the general population in the Netherlands. The discussed methodologies are expected to only have a small chance of resulting in reliable and valid estimations. One caveat is that the reliability and validity of surveys increases if they are set out periodically, analysing trends over time.

With the capture-recapture method the low availability of reliable data means it does not seem possible to make a reliable and valid estimate.

Sexual child abuse within the community of Jehovah's Witnesses in the Netherlands

The estimation of the prevalence of sexual abuse of children within the community of Jehovah's Witnesses in the Netherlands is complicated by a number of factors. Examples provided by experts are (i), the degree of concealment (ii) the closedness of the community, (iii) the threat it poses to report abuse. Experts have little faith that the included estimation methods will lead to any reliable and valid results. Only (i) the survey

amongst childcare professional/practitioners, (ii) the network scale-up method, and (iii) the multiplier method, were rated as having a small chance of leading to reliable estimations. However, in interviews the experts indicated they also had little faith that these methods would lead to reliable results. Experts are largely unanimous in their answers.

Organized sadistic abuse of children

The third example for which pros and cons of estimation methods were discussed, is the organized sadistic abuse of children in the Netherlands. This example falls at the far end of the spectrum, namely estimating the prevalence of a concealed activity in unknown and hidden communities. By organized sadistic abuse of children we mean repeated, organized, systematic, sadistic abuse (physical, psychological, sexual, and emotional). This type of abuse can take place in hidden networks/groups and can be combined with ritualistic elements. This type of abuse mainly comes to light in treatment sessions with professional/practitioners (most often psychiatrists).

In the expert session and interviews experts indicated they do not think any of the included estimation methods are feasible to get a reliable estimate of the prevalence of the organized sadistic abuse of children. The small size and concealment of the group means that any estimations are unreliable. Experts think it is important to focus on case research and underlying mechanisms.

Conclusions

Based on the expert session, the inescapable conclusion is that experts do not think it is possible to make a reliable and valid estimate of the prevalence of child abuse in the Netherlands, based on currently used estimation methods. It should be noted that the expert session was relatively small (ten participants), due to a large number of absentees. However, the general conclusion above was validated and confirmed in additional interviews.

For all selected forms of child abuse the registration of cases is a major obstacle for making a reliable estimate. The prevalence of child abuse amongst the general population is sizeable, however police data is not registered uniformly (abuse, domestic violence, suspicious situation etc.). Furthermore, child abuse in the general population is a broad concept. It encapsulates different types of abuse such as physical abuse, emotional abuse, physical neglect, emotional neglect, witness to domestic violence, neglect of education, and sexual abuse. This asks for more meticulous registration practices (in police reports, or in surveys), and merging data from different sources.

For specific types of child abuse in different sub-groups, such as sexual child abuse within the community of Jehovah's Witnesses in the Netherlands, and organized sadistic abuse of children, the above complexities are also important. However, the inherent characteristics of these types of abuse form an additional barrier to obtaining any reliable estimates. The abuse takes place in more closed communities, the population size is unknown (organized sadistic abuse), there are few police reports available, police registration systems are not properly equipped (for instance, religion cannot be registered in police systems), meaning that researching child abuse in certain sub-groups must be done by hand.

1. Inleiding en aanpak

1.1 Aanleiding

De Tweede Kamer heeft in oktober 2020 een motie aangenomen waarin de regering wordt verzocht een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren naar de aard en omvang van georganiseerd sadistisch misbruik van kinderen. Daarbij dienen de ervaringen van overlevenden van ritueel misbruik en hun therapeuten te worden meegenomen zodat de uitkomsten betrokken kunnen worden bij een effectieve opsporing van deze netwerken. Op 2 november 2020 heeft de minister van Justitie en Veiligheid aan de Tweede Kamer laten weten dat hij het WODC heeft verzocht om een onderzoek zoals in de motie voorgesteld uit te laten voeren.¹

Onderzoek naar misstanden en misbruik van kinderen in gesloten gemeenschappen is een ‘beladen fenomeen’ dat een lange geschiedenis kent. Vanaf de commissie Hulsens die in 1994 rapporteerde over ritueel misbruik tot aan meer recente onderzoeken luidde de conclusie dat er geen gefundeerd inzicht kan worden gegeven in de omvang van het verschijnsel.² Deze bevinding is wellicht onbevredigend, maar wel verklaarbaar. Uitspraken van therapeuten en overlevenden zijn moeilijk te verifiëren op hun validiteit en betrouwbaarheid wat ze daardoor ongeschikt maakt als (enige) bron bij het vaststellen van de omvang. Bij onderzoek op dit terrein moeten we daarnaast het dark-number probleem oplossen.³ Dat is geen sinecure. Het WODC heeft in het verleden verschillende onderzoeken laten uitvoeren (waaronder onderzoek naar huiselijk geweld en kindermishandeling) waarbij moest worden geconcludeerd dat de beschikbare data niet geschikt waren voor een betrouwbare dark-number schatting.⁴

Bij onderzoek naar misstanden en misbruik van kinderen in gesloten gemeenschappen kan zich een extra complicatie voordoen dat het fenomeen nog moeilijker meetbaar maakt. Dat is het geval als het gaat om niet alleen gesloten gemeenschappen, maar om geheime, onderwereld gemeenschappen. Het gaat om een fenomeen dat verborgen moet blijven en waarbij men er alles aan doet om dit verborgen te houden.

Het is tegen deze achtergrond verklaarbaar dat het WODC zijn scepsis heeft geuit over het wetenschappelijk gehalte van de methode die aangedragen wordt in bovengenoemde motie. De betrouwbaarheid en validiteit van uitspraken van therapeuten en overlevenden zijn moeilijk te bepalen en kunnen daarom – in de visie van het WODC – niet als (enige) bron gebruikt worden om de omvang te bepalen. Het WODC heeft er dan ook voor gekozen geen onderzoek op de in de motie voorgestelde manier te laten uitvoeren. In plaats daarvan heeft het WODC besloten een algemeen onderzoek te (laten) doen naar methoden en technieken die zicht kunnen bieden op de omvang van verborgen fenomenen zoals deze, waarvan de uitkomsten betrokken kunnen worden bij de uitvoering van andere moties waarin door de Tweede Kamer is gevraagd naar de omvang. De minister van Veiligheid en Justitie heeft de Tweede Kamer hierover bij brief van 25 maart 2021 geïnformeerd. In diezelfde brief geeft de minister aan dat hij naar aanleiding van het standpunt van het WODC heeft besloten een commissie in te stellen die tot taak heeft de beschikbare informatie te verzamelen omtrent het fenomeen van georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen. Daarbij dient gebruik te worden

¹ Kamerstuk 33552, nr. 79.

² Zie Trouw, 21 april 1994 waarin een lid van de commissie Hulsens wordt geciteerd: “En aan een uitspraak over de mate waarin ritueel misbruik voorkomt, wagen we ons niet eens”.

<https://www.trouw.nl/nieuws/rapport-over-ritueel-misbruik-onmogelijke-opgave-commissie-geeft-het-verlossende-antwoord-niet~be9c272e/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

³ Buiten de geobserveerde frequentie van een fenomeen blijft er een deel over dat niet gemeten wordt en op dit moment ook niet geschat wordt of kan worden. Dit wordt het dark-number van het fenomeen genoemd.

⁴ Van der Heijden, P., Cruyff, M., Van Gils, G. & Snippe, J. (2019). Prevalentieschatting huiselijk geweld en kindermishandeling met vangst- hervangstmethoden. WODC/Universiteit Utrecht.

gemaakt van zoveel mogelijk bronnen (inclusief slachtoffers, therapeuten, wetenschappelijke bronnen en deskundigen op dit specifieke terrein). De commissie dient op basis van de bevindingen een advies te geven aan de opsporing en met betrekking tot het instellen van een meldpunt.⁵ Naar verwachting rapporteert de commissie medio 2022.

Het WODC vermoedt dat de bij het WODC bekende en recent gebruikte methoden niet volstaan om het huidige probleem met betrekking tot dark-number schattingen op te lossen. Het WODC is dan ook concreet op zoek naar nieuwe methodes die mogelijk toepasbaar zijn voor het oplossen van schattingsproblemen in gesloten gemeenschappen.

1.2 Doelstelling

Het doel van het onderzoek is om middels een expertmeeting te verkennen of het mogelijk is om valide en betrouwbare schattingen te maken van de omvang van kindermishandeling in gesloten gemeenschappen in Nederland. Binnen de scope van het onderzoek valt niet het uitvoeren van een schatting, evenmin als het onderzoeken van de benodigde databronnen. Deze onderdelen zullen tot mogelijk uitvoering worden gebracht in een volgende fase van het onderzoek, afhankelijk van de uitkomsten van dit onderzoek.

1.3 Onderzoeksvragen

De **probleemstelling** van dit onderzoek vloeit voort uit de doelstelling en luidt als volgt:

“Is het mogelijk om middels wetenschappelijke schattingsmethoden te weten te komen wat de omvang van kindermishandeling gerelateerd aan geloof of ideologie in Nederland is? Indien Ja: Hoe zou een dergelijk onderzoek vorm gegeven moeten worden? Indien Nee: Tegen welke problemen en beperkingen loopt een dergelijk onderzoek aan?”

Wij merken op dat bij het antwoord ‘Nee’ een onderscheid kan worden gemaakt in structurele en tijdelijke problemen en beperkingen. Bij deze laatstgenoemde categorie is het op dit moment niet mogelijk een kwalitatief goede schatting te doen, maar sluiten we dit niet uit op termijn, bijvoorbeeld wanneer geïnvesteerd wordt in het verzamelen van betrouwbare data.

Uit de probleemstelling volgen vier clusters van onderzoeksvragen:

1. Afbakening

Hoe zou een onderzoek naar de omvang van kindermishandeling gerelateerd aan ideologie of geloof in Nederland afgebakend kunnen worden?

Zou afbakening bijv. kunnen plaatsvinden op basis van type geloof/ideologie; op basis van kenmerken van rituelen; of op basis van type kindermishandeling?

2. Methode

Welke (nieuwe) dark-number schattingsmethoden zouden gebruikt kunnen worden binnen een dergelijk onderzoek?

Geef voor de meest in aanmerking komende methoden aan:

- a. welke aannames daarbij gelden;
- b. of de benodigde data mogelijk beschikbaar zijn of dat een aparte dataverzameling noodzakelijk is;

⁵ Brief van de minister van Justitie en Veiligheid aan de Tweede Kamer over georganiseerd ritueel misbruik van minderjarigen, 25 maart 2021, kenmerk 3252652

- c. welke kwaliteit van de data verwacht mag worden en welke aspecten in de kwaliteit van de data van belang zijn;
 - d. hoeveel tijd het verzamelen of bijeen brengen van de benodigde data (bij benadering) zal vergen?
 - e. met welke kosten er rekening dient te worden gehouden.
 - f. bij welke afbakening is deze methode beter/minder goed bruikbaar?
3. **Beschikbare bronnen/data**
Bij welke organisaties zouden data beschikbaar kunnen zijn?
4. **Conclusie**
Is het mogelijk om middels wetenschappelijke schattingsmethoden valide en betrouwbare uitspraken te doen over de omvang van (een specifiek type) kindermishandeling in gesloten gemeenschappen gerelateerd aan geloof of ideologie?

1.4 Aanpak onderzoek

Dit onderzoek is een verkenning van mogelijk betrouwbare en valide schattingsmethoden door middel van een expertmeeting. De schatting zelf valt buiten de reikwijdte van dit onderzoek. Het onderzoek heeft daardoor een methodologische invalshoek. Het onderzoek is uitgevoerd in vier fasen. In fase 1 is de scope van het onderzoek vastgesteld aan de hand van een inventarisatie van de literatuur en verschillende besprekingen in de begeleidingscommissie. In fase 2 zijn experts benaderd, interviews gehouden met tien experts en vragenlijsten uitgestuurd naar de deelnemers aan de expertsessie. Fase 3 stond in het teken van de expertmeeting. In fase 4 zijn een aantal validerende gesprekken gevoerd en is het onderzoeksverslag geschreven.

Om de meerwaarde van de expertsessie zo groot mogelijk te maken, is gekozen voor de vorm van een *Group Decision Room (GDR)*. Een GDR is een vergadersysteem waarbij deelnemers in korte tijd een grote hoeveelheid aan ideeën en meningen genereren met behulp van interactieve software. Hierbij is sprake van een afwisseling van individuele oordeelsvorming en plenaire discussie over de resultaten van de groep.

Tijdens de expertsessie is de *Delphi methode* toegepast. In twee verschillende rondes is digitaal gestemd over de mogelijkheden en beperkingen van verschillende schattingsmethoden bij drie concrete vormen van kindermishandeling: kindermishandeling onder de algemene populatie in Nederland, seksueel misbruik bij kinderen van Jehova's getuigen en georganiseerd sadistisch misbruik. Per vorm van kindermishandeling zijn de experts het gesprek aangegaan over elkaars inzichten en standpunten. In een tweede ronde zijn de experts in de gelegenheid gesteld om hun eigen overwegingen aan te passen, de discussie gehoord hebbende. Door deze procedure wordt er naar gestreefd een grote mate van consensus te bereiken.

Het proces in de GDR is transparant, doordat het digitale vergadersysteem alle individuele input vastlegt. Bij de beoordeling van de schattingsmethoden in de expertsessie is gebruik gemaakt van de *Multicriteria Analyse (MCA)*. Een MCA is een methode om een zo rationeel mogelijke ordening aan te brengen in een reeks van beleids- of besluitvormingsalternatieven. Voor het afwegen van de alternatieven wordt een set van criteria opgesteld waarmee de alternatieven worden beoordeeld en geordend. In de expertsessie zijn als criteria gehanteerd betrouwbaarheid, validiteit, en uitvoerbaarheid.

In totaal zijn ruim twintig experts benaderd met het verzoek aan de expertmeeting deel te nemen. De experts zijn geselecteerd op basis van een groslijst die is samengesteld in overleg met de begeleidingscommissie. De benaderde experts zijn deskundig op het gebied van kwantitatieve methoden (vooral dark number schattingen), kennis en ervaring met onderzoek naar kindermishandeling en – misbruik, en praktische klinische ervaring met de problematiek van kindermisbruik in gesloten gemeenschappen.

Een aantal uitgenodigde deelnemers heeft zich moeten afmelden, waarbij de omstandigheden rondom COVID-19 mede een rol speelden. Uiteindelijk hebben tien experts deelgenomen aan de expertsessie waarvan de helft kan worden aangeduid als kwantitatief methodologische expert en de andere helft een meer kwalitatieve, vaak klinische achtergrond heeft.

2. Onderzochte vormen van kindermishandeling

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven we de scope van het onderzoek (2.2). Vervolgens gaan we in op de verschillende vormen van kindermishandeling (2.3), waarin we de achtergrond en kenmerken van de verschillende vormen van kindermishandeling bespreken, die we in dit rapport aanhouden om meer zicht te krijgen op verschillende kansrijke schattingsmethoden.

2.2 Scope van het onderzoek

Onderzoeksvraag 1: Hoe zou een onderzoek naar de omvang van kindermishandeling gerelateerd aan ideologie of geloof in Nederland afgebakend kunnen worden? Zou afbakening bijv. kunnen plaatsvinden op basis van type geloof/ideologie; op basis van kenmerken van rituelen; of op basis van type kindermishandeling?

De vragen en motie van de Tweede Kamer die mede ten grondslag liggen aan dit onderzoek richten zich op specifieke vormen van kindermishandeling. In vragen van de Kamerleden Kuiken (PvdA), Bergkamp (D66) en Van Nispen (SP), op 30 maart 2020 aan de Ministers voor Rechtsbescherming en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport wordt gesproken over de aard en omvang van duivelsuitdrijving bij kinderen en andere misstanden binnen religieuze gemeenschappen.⁶ In de motie van het Kamerlid Van den Berge c.s. wordt een relatie gelegd met de aard en omvang van georganiseerd sadistisch misbruik van kinderen.⁷

Zoals in hoofdstuk 1 is toegelicht heeft het WODC gekozen voor een onderzoek met een ruimere reikwijdte die verder strekt dan het georganiseerd sadistisch misbruik. Het gaat dan om een algemeen onderzoek naar (nieuwe) methoden en technieken om de omvang van verborgen fenomenen te schatten. Een ruimere reikwijdte van het onderzoek roept wel de vraag op hoe het onderwerp kan worden afgebakend? Wat verstaan we onder kindermishandeling? Wat zijn gesloten (ideologische of religieuze) gemeenschappen?

Kindermishandeling

Binnen de wettelijke definitie van kindermishandeling (: “...elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel”, Jeugdwet, Artikel 1.1) kunnen verschillende typen kindermishandeling worden onderscheiden: fysieke mishandeling (bijvoorbeeld schoppen, het toebrengen van brandwonden of het kind laten vallen), emotionele mishandeling (bijvoorbeeld het kind structureel afwijzen of kleineren), fysieke verwaarlozing (bijvoorbeeld niet zorgen voor voldoende eten of medische zorg), emotionele verwaarlozing (bijvoorbeeld het structureel onthouden van warmte en positieve aandacht, of het plegen van partnergeweld waarvan het kind getuige is), verwaarlozing van het onderwijs (bijvoorbeeld het niet ingrijpen bij regelmatig

⁶ Zie Kamerstuk 2020Z05792, 2019-2020. Vraag 7 van de motie luidt: Bent u bereid onafhankelijk onderzoek te laten verrichten naar de aard en de omvang van duivelsuitdrijvingen in Nederland? Zo ja, op welke termijn gaat u dit onderzoek in gang brengen? Zo nee, waarom niet?

⁷ Zie Kamerstuk 35349, nr. 15.

spijbelen) en seksueel misbruik (bijvoorbeeld seksuele aanrakingen van het kind).⁸

Binnen gezinnen vindt fysieke en emotionele kindermishandeling en – verwaarlozing veelal plaats vanuit onmacht bij ouders. Dat is een ander profiel dan mensen die bijvoorbeeld uit ideologische overwegingen conversietherapie toepassen.

Gesloten gemeenschap op basis van religie of ideologie

Een gesloten gemeenschap kan gedefinieerd worden als 'een groep mensen met een gezamenlijke identiteit die binnen de gemeenschap zelf volgens een eigen logica, eigen normen en waarden genereert en die in hoge mate gesloten is voor de buitenwereld, bijvoorbeeld voor ideeën en personen van buiten de groep'.⁹ Bij sommige groeperingen is er sprake van een sterk gesloten karakter, als geheel zijn ze nogal divers. Gesloten gemeenschappen hebben dus heldere gedragspatronen over welk gedrag wordt goedgekeurd en welk gedrag wordt afgekeurd. Dit speelt een nog sterkere rol wanneer het eigen ontwikkelde normen- en waardenpatroon afwijkt van het normen en waardenpatroon van de rest van de samenleving.¹⁰

Een ideologie kan worden omschreven als een allesomvattend gesloten systeem van opvattingen over de werkelijkheid dat de wereld en manier van leven wil veranderen.¹¹ Een ideologie is intern coherent en wordt gedeeld door een groep.

Een kenmerk van religieuze of ideologische groeperingen is dat zij een mate van geslotenheid hebben. Er is echter een grote mate van variatie in geslotenheid. Sommige ideologische of religieuze gemeenschappen zijn flexibel, open en losjes gestructureerd. Andere gemeenschappen zijn strak georganiseerd met gevestigde en onderscheidende kenmerken, autoriteitsstructuren en krachtige normatieve voorschriften over overtuigingen, attitudes en gedragingen.¹²

In eerder Nederlands onderzoek naar (gesloten) gemeenschappen is geconstateerd dat het gesloten karakter een drempel vormde bij het doen van meldingen over diverse delicten. Het gaat dan om onderzoeken binnen de Rooms- Katholieke kerk, de jeugdzorg en Defensie. De lage aangifte- en meldingsbereidheid kan te maken hebben met de positie van de slachtoffers die vanwege afwezigheid van persoonlijke begeleiding zwak staan en de zwakke procedurele transparantie die de aangiftbereidheid afremt.¹³

Het gesloten karakter bij kindermishandeling

Gemeenschappelijk kenmerk van kindermishandeling is dat de omvangvraag niet of niet nauwkeurig kan worden beantwoord, juist vanwege het gesloten karakter. De mate waarin de omvang van een verschijnsel kan worden bepaald is mede afhankelijk van de mate waarin de gemeenschap als gesloten, verhullend of zelfs geheim kan worden gekarakteriseerd. Gaat het om sportverenigingen, vrijmetselaars, padvinderij, jongerenverenigingen van politieke partijen, joodse scholen, gezinnen etc.? De schattingsproblematiek zal naar verwachting per subgroep verschillend zijn. Daarbij speelt ook een rol het mechanisme dat verantwoordelijk is voor misbruik (bv. onmacht van ouders) en de relatie tussen de pleger van het misbruik en het slachtoffer.

⁸ Alink, L., Prevoo, M., Van Berkel, S., Linting, M., Klein Velderman, M. & Pannebakker, F. (2018). NPM-2017: Nationale prevalentiestudie mishandelingen van kinderen en jeugdigen, Leiden University, Institute of Education and Child Studies TNO Child Health, 2018, WODC Den Haag.

⁹ Van Dam, R., Eshuis, J., Aarts, N. & During, R. (2005). Closed communities: Een verkennend onderzoek naar geslotenheid van gemeenschappen in Nederland. Wageningen: Wageningen Universiteit en Researchcentra.

¹⁰ Zie voetnoot 10.

¹¹ Bell, D. (2000). The end of ideology. Cambridge: Harvard University Press.

¹² Hogg, M.A., Adelman, J.R. & Blagg, R.D. (2010). Religion in the face of uncertainty: An uncertaintyidentity theory account of religiousness. Personality and Social Psychology Review, 14, 72-83.

¹³ Van den Bos, K., Schiffelers, M., Bal, M., Grootelaar, H., Betram, I. & Jansma, A. (2019). Seksueel misbruik en aangiftbereidheid binnen de gemeenschap van Jehova's Getuigen. Universiteit Utrecht/WODC. P. 117.

2.3 Onderzochte vormen van kindermishandeling

2.3.1 Nadere afbakening

Gezien de verschillende vormen van kindermishandeling respectievelijk gesloten gemeenschappen zijn er heel veel verschillende vormen denkbaar van kindermishandeling gerelateerd aan geloof of ideologie. De 'dark-number problematiek' zal per vorm verschillen wat het ook moeilijk maakt algemene conclusies te trekken over de validiteit en betrouwbaarheid van schattingsmethoden.

In onderstaande figuur 1 hebben we verschillende mogelijkheden van afbakening weergegeven die verschillen in reikwijdte van de begrippen: kindermishandeling, gesloten gemeenschap, geloof/ideologie.

Het onderscheid is relevant omdat afhankelijk van de gekozen afbakening de mogelijkheden en beperkingen van de beschikbare schattingsmethoden uiteenlopen. Daarnaast zijn de processen, de aard en de mechanismen achter de verschillende vormen van kindermishandeling uiteenlopend.

In figuur 1 zijn drie ringen van geslotenheid onderscheiden. Om meer grip te krijgen op de vraag in hoeverre de omvang van kindermishandeling is te schatten op basis van de mate van geslotenheid hebben we per ring een illustratieve casus gekozen om nader te verkennen:

1. kindermishandeling in de algemene populatie;
2. Als voorbeeld van een gesloten, maar bekende geloofsgemeenschap hebben we gekozen voor de Jehova's getuigen, en de omvang van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen, voortbordurend op eerder onderzoek¹⁴, dat vooral kwalitatief van aard was.¹⁵
3. Deze twee bovenstaande voorbeelden van vormen van kindermishandeling in minder gesloten gemeenschappen, leiden uiteindelijk tot het schatten van de omvang van georganiseerd sadistisch seksueel misbruik in onbekende gesloten gemeenschappen - de vraag waar deze verkenning mee begon.

Figuur 1. Verschillende niveaus voor de mate van geslotenheid van gemeenschappen en het schatten van kindermishandeling

¹⁴ Van den Bos, K., Schiffelers, M., Bal, M., Grootelaar, H., Bertram, I. & Jansma, A. (2019). Seksueel misbruik en aangiftebereidheid binnen de gemeenschap van Jehova's Getuigen. WODC/Universiteit Utrecht.

¹⁵ Ibid. P. 122. "We kunnen hierbij geen nauwkeurige schatting geven van de prevalentie van seksueel misbruik onder Jehova's getuigen in Nederland. De eerder besproken onderzoeken in andere landen konden dit ook niet. Een nauwkeurige bestudering van de literatuur leert ons dat dergelijk wetenschappelijk onderzoek nationaal en internationaal ontbreekt. Vervolgonderzoek dient zich dus te richten op het normeren van meldingen omtrent seksueel misbruik en dient nauwkeurig uitsluitsel te geven over hoe representatief en actueel bevindingen hieromtrent zijn. Nauwkeurig kwantitatief vervolgonderzoek is hiervoor belangrijk, hoe lastig ook."

Uiteraard zijn andere keuzes dan de drie boven genoemde vormen van kindermishandeling ook mogelijk. Zo kan gewezen worden op de omvang van het fenomeen conversietherapie die jongeren en kwetsbare personen met een niet-heteroseksuele gerichtheid soms ondergaan. Kwalitatief onderzoek hiernaar is eerder verricht in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport met actieve betrokkenheid van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en het ministerie van Justitie en Veiligheid.¹⁶

Waar het om gaat is dat met deze keuze het gehele palet aan moeilijkheden om tot een schatting te komen de revue kan passeren. De hypothese is dat naarmate het gesloten karakter sterker wordt de schatting van de omvang steeds ingewikkelder zal worden. Bij kindermishandeling in de algemene populatie is het verhullende karakter veel geringer dan bij georganiseerd sadistisch misbruik in onbekende, geheime groeperingen.

In een beknopte literatuurstudie zijn wij nagegaan op welke wijze de drie bovengenoemde vormen van kindermishandeling eerder zijn onderzocht. In tabel 1 hebben wij de resultaten daarvan samengevat. In het volgende hoofdstuk gaan wij verdiepend in op de genoemde onderzoeken, de gevonden methoden, en bijbehorende aandachtspunten op basis van de expertsessie.

Vorm van kindermishandeling	Ingezette methode	Bronvermelding
1. Kindermishandeling in de algemene populatie	<i>* Survey onder slachtoffers (zelfrapportagestudie)</i>	Schellingerhout, R. & Ramakers, C. (2017). Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
	<i>* Survey onder professionals/behandelaren (informantenstudie) – in combinatie met gegevens Veilig Thuis.</i>	Alink, L., Prevoo, M., Van Berkel, S., Linting, M., Klein Velderman, M. & Pannebakker, F. (2018). NPM-2017: Nationale prevalentiestudie mishandelingen van kinderen en jeugdigen, Leiden University, Institute of Education and Child Studies TNO Child Health,.
	<i>* Survey onder de gehele Nederlandse bevolking (zelfrapportagestudie)</i>	Van Eijkern, L., Downes, R. & Veenstra, R. (2018). Slachtofferschap van huiselijk geweld: Prevalentieonderzoek naar de omvang, aard, relaties en gevolgen van slachtoffer- en plegerschap. Den Haag: WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie.
	<i>* Schattingsmethode: Vangst-hervangstmethode</i>	Van der Heijden, P., Cruyff, M., Van Gils, G. & Snippe, J. (2019). Prevalentieschatting huiselijk geweld en kindermishandeling met vangst-hervangstmethode. WODC/Universiteit Utrecht.
2. Seksueel misbruik bij kinderen van Jehova's getuigen	<i>* Geen ingezette methoden om tot een schatting van de omvang te komen</i>	nvt
	<i>* Wel is kwalitatief verdiepend onderzoek gedaan naar mechanismen rondom en aangiftebereidheid bij seksueel misbruik binnen de Gemeenschap van Jehova's Getuigen</i>	Van den Bos, K., Schiffelers, M., Bal, M., Grootelaar, H., Betram, I. & Jansma, A. (2019). Seksueel misbruik en aangiftebereidheid binnen de gemeenschap van Jehova's Getuigen. Universiteit Utrecht/WODC.
3. Georganiseerd sadistisch misbruik	<i>* Geen ingezette methoden om tot een schatting van de omvang te komen</i>	nvt

¹⁶ Van Wijk, A., Wolsink, J., Van Barneveld, G., Gruter, P., Kruize, P. & Van Suchtelen, T. (2020). Voor de verandering. Een exploratief onderzoek naar pogingen tot het veranderen van de seksuele gerichtheid en genderidentiteit in Nederland. Bureau Beke en Ateno.

	<i>* Wel zijn er diverse studies en artikelen verschenen die het bestaan van georganiseerd sadistisch misbruik bediscussieren – waarover meer in paragraaf 3.4.1.</i> <i>** Specifiek voor georganiseerd sadistisch misbruik is belangrijk te noemen dat er in het kader van een onderzoek van Argos Onderzoek in een jaar tijd honderdveertig vermeende slachtoffers van geritualiseerd geweld zijn gesproken.</i>	* zie paragraaf 3.4.1. ** Argos. (2020). Sanne Terlingen over ritueel misbruik. Zie: https://www.vpro.nl/argos/lees/nieuws/2020/sanne-terlingen-over-ritueel-misbruik.html
--	---	--

Tabel 1. Eerder gebruikte onderzoeksmethoden voor het schatten van de omvang van verschillende vormen van kindermishandeling

2.3.2 Kindermishandeling in de algemene populatie

De omvang van de groep mishandelde en/of verwaarloosde kinderen wordt in Nederland periodiek onderzocht. In de NPM- 2005 studie werd de omvang van kindermishandeling geschat op ruim 107.000 gevallen wat overeenkomt met 30 gevallen van kindermishandeling op iedere 1.000 kinderen. Zelfrapportage onder scholieren in diezelfde periode liet een hogere prevalentie zien.¹⁷ Deze prevalentie studies zijn later herhaald. In de derde Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2017) lag de schatting van het aantal mishandelde kinderen in 2017 tussen de 90.000 en 127.000, oftewel 26 tot 37 per 1000 kinderen in Nederland.¹⁸

Ook bij de schatting van de omvang van kindermishandeling in de algemene populatie is sprake van een dark-number problematiek. Het gaat hierbij om grotendeels verborgen verschijnselen die meestal niet direct zijn te observeren en zich vooral ‘achter de voordeur’ afspelen. Daarnaast is de context waarin het geweld plaatsvindt relevant, waarbij het patroon van handelingen kan betekenen dat er sprake is van kindermishandeling zonder dat het geregistreerde voorval als zodanig wordt aangemerkt.¹⁹

Daarnaast is in 2019 met kwantitatieve methoden geprobeerd om op basis van databestanden de prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling te schatten.²⁰ In hoofdstuk 3 komen we hier uitgebreid op terug.

2.3.3 Vormen van kindermishandeling in specifieke gemeenschappen

Uit 2.3.2 blijkt dat er verschillende, periodiek herhaalde schattingen bestaan van de omvang van kindermishandeling onder de algemene populatie in Nederland. Het schatten van kindermishandeling in specifieke groepen blijkt echter een nog veel lastigere opgave. Onderzoeken naar deze vormen van kindermishandeling richten zich meestal niet op de omvang, maar met name op de (kwalitatieve) aard van het probleem. Voor veel vormen van kindermishandeling in specifieke gemeenschappen blijken omvangsschattingen niet te bestaan. Uit onze literatuurstudie blijkt dat onderzoekers het belang van de vraag

¹⁷ Van IJendoorn, M.H., Prinzie, P., Euser, E.M., Groeneveld, M.G., Brilleslijper-Kater, S.N., van Noort-van der Linden, A.M.T., Bakermans-Kranenburg, M.J., Juffer, F., Mesman, J., Klein Velderman, M. & San Martin Beuk, M. (2007). Kindermishandeling in Nederland Anno 2005. De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005). Leiden: Casimir Publishers.

¹⁸ Alink, L., Prevoo, M., Van Berkel, S., Linting, M., Klein Velderman, M. & Pannebakker, F. (2018). NPM-2017: Nationale prevalentiestudie mishandelingen van kinderen en jeugdigen, Leiden University, Institute of Education and Child Studies TNO Child Health, 2018, WODC Den Haag.

¹⁹ Ten Boom, A. & Wittebrood, K. (2019). De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland. WODC, Cahier 2019-1, P. 28.

²⁰ Van der Heijden, P., Cruyff, M., Van Gils, G. & Snippe, J. (2019). Prevalentieschatting huiselijk geweld en kindermishandeling met vangst-hervangstmethoden. WODC/Universiteit Utrecht.

vaak inzien, maar dat diverse hindernissen ervoor zorgen dat de omvangschatting van kindermishandeling in specifieke gemeenschappen veelal niet mogelijk zijn. In hoofdstuk 3 zullen we die uitgebreid toelichten.

Seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen

In eerder onderzoek uitgevoerd in opdracht van het WODC wordt geconcludeerd dat Jehova's getuigen als een gesloten gemeenschap kan worden gekarakteriseerd. De gemeenschap kent een sterk mannelijke hiërarchische organisatie met vaste structuren en protocollen en een eigen interne gerechtelijke procedure. Slachtoffers moe(s)ten (in het verleden) in het bijzijn van daders verklaringen afleggen. Wegen naar buiten of uittreding zouden volgens respondenten uit het onderzoek beperkt en risicovol zijn omdat ze kunnen leiden tot mijding en uitsluiting. Slachtoffers die uit de organisatie stappen worden genegeerd en verliezen elk sociaal contact binnen de gemeenschap.²¹ Respondenten in het genoemde onderzoek leggen een verband tussen de gesloten cultuur en problemen in de afhandeling van meldingen van seksueel misbruik.

2.3.4 Georganiseerd sadistisch misbruik

Georganiseerd sadistisch misbruik (de binnenste ellips van figuur 1) onderscheidt zich door²²:

- Het gebruik van zwaar seksueel, lichamelijk en psychisch geweld tegen vaak jonge kinderen. De extreme angst van ongekend intensieve aard bij de slachtoffers is onderscheidend ten opzichte van andere vormen van kindermishandeling.
- Het misbruik vindt plaats in een georganiseerd (crimineel) hiërarchisch netwerk van meerdere daders die geholpen worden door maatschappelijke status/positie en financiële middelen. Misbruik in de kring van families gaat vaak over van generatie op generatie, waarbij slachtoffers niet zelden dader worden.
- Ideologie/geloof: een schijnideologie met rechtvaardiging van geweld en binding aan de groep. In de literatuur wordt veel nadruk gelegd op het rituele, het occulte of het satanische karakter van de groepsbijeenkomsten.

Kenmerkend in deze vorm van kindermishandeling zijn het sadistisch karakter ('de lust om pijn te doen' versus kindermishandeling vanuit een machtspositie, of uit onmacht van de ouders) en de zeer sterke mate van 'verhulling' hetgeen een extra complicatie in de schatting van deze dark-numbers oplevert. Samenhangend met de mate van verhulling is de belemmering om uit te treden. Uittreding uit een geheim gemeenschap van georganiseerd sadistisch misbruik is veel moeilijker dan bijvoorbeeld bij een turnvereniging waar misbruik mogelijk plaatsvindt.

In de literatuur wordt bij georganiseerd sadistisch misbruik in verschillende mate gewicht toegekend aan de onderscheidende kenmerken van deze vorm van kindermishandeling. De werkgroep misbruik (commissie Hulsensbek) stelt dat het georganiseerde van het sadistisch misbruik en het daaraan vrijwel inherente karakter van meervoudigheid niet het meest differentiërende kenmerk is. Ook zijn dit niet de rituelen als zodanig. Het meest kenmerkende en onderscheidende in de verhalen is het gruwelijke karakter ervan, een pervers seksueel sadisme. Het is de combinatie van enerzijds het extravagante beliefstelsel, het planmatig sadisme en de extreme vernedering met anderzijds de desastreuze effecten daarvan op de persoonlijkheidsstructuur, dat kenmerkend is voor deze vorm van seksueel misbruik van kinderen. Vandaar dat de werkgroep als definitie van ritueel misbruik geeft: "met rituelen omgeven en in groepsverband uitgevoerd seksueel sadisme jegens meerdere kinderen in combinatie met extreme vormen van fysiek geweld en bedreiging."²³

²¹ Van den Bos, K., Schiffelers, M., Bal, M., Grootelaar, H., Betram, I. & Jansma, A. (2019). Seksueel misbruik en aangiftebereidheid binnen de gemeenschap van Jehova's Getuigen. Universiteit Utrecht/WODC. P. 117.

²² Schröder, J., Behrendt, P., Nick, S. & Briken, P. (2020). Was erschwerte die Aufdeckung organisierter und ritueller Gewaltstrukturen? Eine qualitative Inhaltsanalyse der Erlebnisberichte von Betroffenen und Zeitzeug_innen. *Psychiat Prax* 2020; 47: 249–259.

²³ Ministerie van Justitie. (1994). Rapport van de werkgroep misbruik, april 1994, P. 16

3. Schatten met dark-number schattingsmethoden

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven wij in paragraaf 3.2. een aantal dark-number schattingsmethoden. Vervolgens gaan we nader in op de geselecteerde vormen van kindermishandeling. We bespreken in paragraaf 3.3. de schattingsmethoden bij kindermishandeling onder de algemene populatie in Nederland. Vervolgens gaan we in op meer specifieke vormen van kindermishandeling in steeds meer gesloten en verborgen gemeenschappen, namelijk seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen (paragraaf 3.4) en georganiseerd sadistisch seksueel misbruik (paragraaf 3.5). We eindigen dit hoofdstuk met een korte reflectie (paragraaf 3.6).

3.2 De toepassing van dark-number schattingsmethoden

3.2.1 Dark-number schatting

Bij het bepalen van de omvang van (een vorm van) kindermishandeling wordt vaak gebruik gemaakt van zogeheten **dark-number schattingen**. Deze term wordt gebruikt voor het schatten van een bepaalde gebeurtenis binnen een 'verborgen populatie' – die vaak lastig bereikbaar is voor onderzoek.²⁴ Dit komt bijvoorbeeld doordat deze groep afgezonderd leeft, te maken heeft met een stigma of zaken uitvoert in de 'illegaliteit'. In onderstaand tekstblok staan verschillende redenen beschreven die maken dat het schatten van de omvang van deze verborgen populaties een lastige opgave is.²⁵

Het schatten van de omvang van verborgen populaties is problematisch vanwege de volgende redenen:

- Het deel dat niet geobserveerd wordt, wordt ook niet geregistreerd. Dit betekent dat er geen volledige lijst van populatielieden beschikbaar is. Hierdoor kunnen traditionele *random* steekproefmethoden niet worden ingezet.
- De beschikbare registraties schetsen een vertekend beeld van de samenstelling van de populatie. Bepaalde subgroepen zijn beter zichtbaar dan anderen.
- Het realiteitsgehalte van schattingen kan niet gecontroleerd worden.

Zie voor meer informatie ook Smit, P., Ghauharali, R., Van der Veen, H., Willemsen, F., Steur, J., Te Velde, R., Van der Vorst, T. & Bongers, F. (2018). Tasten in het duister – Een verkenning naar bronnen en methoden om de aard en omvang van de criminaliteit te meten. WODC & Dialogic.

Wanneer we focussen op kindermishandeling, komt naar voren dat diverse kenmerken die hier inherent aan zijn het schatten van de omvang bemoeilijken. Uit de literatuur²⁶ komt naar voren dat kindermishandeling met

²⁴ Smit, P., Ghauharali, R., Van der Veen, H., Willemsen, F., Steur, J., Te Velde, R., Van der Vorst, T. & Bongers, F. (2018). Tasten in het duister – Een verkenning naar bronnen en methoden om de aard en omvang van de criminaliteit te meten. WODC & Dialogic.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ten Boom, A. & Wittebrood, K. (2019). De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland. WODC, Cahier 2019-1. P. 28.

name ‘verborgen’ plaatsvindt, waarbij de handelingen meestal niet direct te observeren zijn. Deze mishandeling speelt zich grotendeels af ‘achter de voordeur’. Betrokken kinderen zitten in een afhankelijkheidspositie wat maakt dat zij niet snel uit de school zullen klappen. Daarnaast is voor een beoordeling en classificering van kindermishandeling de context waarin het geweld plaatsvindt van belang. Er is sprake van kindermishandeling bij een patroon van handelingen, terwijl een individuele handeling niet als zodanig te kwalificeren is. Ten slotte zijn de betrokkenen niet altijd simpelweg als slachtoffer of pleger te labelen. Het slachtoffer kan zichzelf slachtoffer vinden, maar buitenstaanders kunnen dat label weerhouden. Of buitenstaanders kunnen iemand slachtoffer vinden zonder dat de persoon waarom het gaat zich daarin herkent.

Al deze kenmerken tezamen maken dat het schatten van de omvang van kindermishandeling een uitdaging vormt voor onderzoekers.

3.2.2 Kansrijke dark-number schattingsmethoden

Beleidsmakers, Kamerleden, maar ook bijvoorbeeld journalisten, vragen zich regelmatig af wat de omvang is van verschillende vormen van kindermishandeling (soms ook voor een specifieke doelgroep). Om deze reden is in verschillende onderzoeken geprobeerd om hier (met inachtneming van de in 3.1.1. genoemde uitdagingen) een inschatting van te maken. Het doel van het huidige onderzoek was om met deskundigen in een expertsessie te spreken over de kansrijkheid van toegepaste en eventueel nieuwe schattingsmethoden.

De expertsessie is voorbereid door potentieel kansrijke schattingsmethoden te verzamelen vanuit literatuur, door hierover te spreken met experts en door deelnemende experts voorafgaand aan de sessie een digitale vragenlijst voor te leggen. Dit leidde tot een tweetal verschillende groepen van methoden, namelijk (i) surveys en (ii) schattingsmethoden op basis van gegevensregistraties. Onderstaande opsomming beschrijft de verzamelde potentieel kansrijke schattingsmethoden die in de expertsessie zijn besproken.

- **Survey onder de gehele Nederlandse bevolking (zelfrapportagestudie)** – Met uitkomsten uit een survey onder (een steekproef van) de gehele Nederlandse bevolking kan een inschatting gemaakt worden van de omvang van een vorm van kindermishandeling. Bij deze methode kan gevraagd worden naar ervaringen met bepaalde vormen van kindermishandeling (ten tijden van de survey of in het verleden). Wat betreft uitvoering is het hierbij mogelijk om bijvoorbeeld aan te sluiten bij een landelijke survey vanuit het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), of TNS NIPO.
- **Survey onder (potentiële) slachtoffers (zelfrapportagestudie)** – Door een gerichte survey uit te zetten onder (potentiële) slachtoffers kan een inschatting gemaakt worden van de omvang van een vorm van kindermishandeling. Deze survey komt overeen met die hierboven beschreven survey, maar verschilt in zoverre dat hierbij enkel op slachtoffers wordt gefocust. Hierbij kan gevraagd worden naar eigen ervaringen met bepaalde vormen van kindermishandeling (nu, of in het verleden). Dit kan bijvoorbeeld door vragenlijsten gericht te verspreiden onder kinderen op scholen – of onder cliënten via professionals/behandelaren.
- **Survey onder professionals/behandelaren (informantenstudie)** – Door een survey uit te zetten onder professionals of behandelaren die beroepshalve veel kinderen (of volwassen vroegere slachtoffers) zien en te vragen naar het aantal keer dat men te maken heeft met een specifieke vorm van mishandeling kan een inschatting gemaakt worden van de omvang van een vorm van kindermishandeling. Dit kan bijvoorbeeld door professionals via een beroepsvereniging te benaderen met een vragenlijst. Hierbij kan het gaan om leraren, maar ook om behandelaren.
- **Schattingsmethode: Vangst-hervangstmethode** – Vangst-hervangstmethode zijn statistische methoden waarbij op basis van een aantal waarnemingen in registraties (bijvoorbeeld op basis van data van de politie of Veilig Thuis) een inschatting gemaakt wordt van de totale omvang van een vorm van kindermishandeling. Deze methode telt het aantal gevallen van kindermishandeling dat in een

eerste registratie aan het licht komt – en vergelijkt dit met het aantal gevallen in een tweede registratie. Op basis van het aandeel van deze ‘hervangst’ wordt dan geschat hoe groot het niet ‘gevangen’ deel van de populatie is.²⁷ Deze methode kan kansrijk zijn op basis van één of twee databestanden. Het is namelijk mogelijk om binnen één bestand te onderzoeken of sprake is van ‘hervangst’ (bv. meerdere politiebezoeken aan een huis) of er kunnen bestanden gekoppeld worden waarmee in verschillende bestanden onderzocht kan worden of er sprake is van ‘hervangst’.

- **Schattingmethode: Multipliermethode** – De multipliermethode is een rekenkundige methode waarbij het geobserveerde/geregistreerde deel van de dark-number populatie (bijvoorbeeld op basis van het aantal politieregistraties) met een factor (multiplier) wordt vermenigvuldigd om tot een schatting van de totale omvang te komen.²⁸ Deze multiplier wordt dan bij voorkeur afgeleid van representatief bevolkingsonderzoek (waarbij bijvoorbeeld wordt gevraagd naar de mate waarin huiselijk geweld is gemeld of aangegeven bij de politie, als met politiedata wordt gewerkt). De multipliermethode is naar voren gekomen na consultatie van de experts. Met deze methode is in eerder onderzoek nog geen ervaring opgedaan bij het schatten van kindermishandeling.
- **Schattingmethode: De *network scale up* methode** – Bij de *network scale up* methode wordt bij een geselecteerde groep respondenten gevraagd hoeveel mensen zij kennen die te maken hebben met (een vorm van) kindermishandeling. Daarnaast wordt ingeschat hoeveel mensen zij in hun netwerk hebben. Door deze onderdelen samen te nemen voor een groep mensen kan tot een gemiddelde gekomen worden, dat een schatting geeft van de prevalentie binnen de totale populatie (bevolking).²⁹ Ook deze schattingsmethode die nog niet eerder toegepast bij de schatting van kindermishandeling is door experts genoemd in de sessie.

Tijdens de expertsessie hebben de experts deze schattingsmethoden gescoord op de criteria betrouwbaarheid³⁰, validiteit³¹ en uitvoerbaarheid³² (zie voor een uitgebreidere beschrijving van de aanpak paragraaf 1.4). Hierbij gingen experts uit van de methode in ‘de meest optimale vorm’ – waarna vervolgens (ook) is gesproken over hoe deze vorm er dan uit ziet. Met betrekking tot deze schattingsmethoden kwamen zo verschillende belangrijke **voorwaarden en assumpties** naar voren. Deze bespreken we per schattingsmethoden vanaf paragraaf 3.2, maar in algemene zin valt hierover nu al het volgende op te merken:

- Om op basis van een survey tot een omvangschatting te komen moet de survey uitgezet zijn onder een representatieve steekproef van de bevolking en ook moet de vraagstelling helder en duidelijk zijn, zodat respondenten hetzelfde verstaan onder wat er gevraagd wordt.³³
- Om op basis van schattingsmethoden op basis van (beschikbare/verzamelde) gegevensregistraties tot een omvangschatting te komen geldt dat de juiste registratiegegevens bijgehouden of verzameld moeten worden, om een fenomeen te kunnen onderzoeken. Het bijhouden van gegevens moet daarnaast op gelijke wijze gebeuren.

²⁷ Voor een uitgebreidere uitleg verwijzen we graag naar: Van der Heijden, P. & Hirasing, R. (2001). *Dwalingen in de methodologie. De vangst-hervangstmethode*. Ned Tijdschr Geneeskd. 2001;145:161-3.

²⁸ Zie ook Smit, P., Ghauharali, R., Van der Veen, H., Willemsen, F., Steur, J., Te Velde, R., Van der Vorst, T. & Bongers, F. (2018). *Tasten in het duister – Een verkenning naar bronnen en methoden om de aard en omvang van de criminaliteit te meten*. WODC & Dialogic. P. 30.

²⁹ Zie ook Smit, P., Ghauharali, R., Van der Veen, H., Willemsen, F., Steur, J., Te Velde, R., Van der Vorst, T. & Bongers, F. (2018). *Tasten in het duister – Een verkenning naar bronnen en methoden om de aard en omvang van de criminaliteit te meten*. WODC & Dialogic. P. 31.

³⁰ Zijn de resultaten gelijk bij herhaling van een identiek onderzoek?

³¹ Meet het onderzoek wat je wil weten en is het geloofwaardig?

³² Hoe uitvoerbaar is dit onderzoek in de optimale vorm? Bv. zijn de benodigde data beschikbaar in voldoende kwaliteit en tegen aanvaardbare kosten; zijn er belemmeringen vanuit de wet- en regelgeving?

³³ Snippe, J., Boendermaker, M., Mennes, R. & Bieleman, B. (2016). Voor schatten geschikt. Vooronderzoek databronnen en methoden omvangschatting huiselijk geweld en kindermishandeling.

- Voor specifieke methoden gelden ook enkele belangrijke aannames/eisen. Zo geldt voor de vangst-hervangstmethode dat registraties onafhankelijk van elkaar moeten zijn en dat alle personen een kans moeten hebben om in de registratie voor te komen.³⁴ Voor de multipliemethode geldt dat de multiplier gebaseerd moet zijn op een onderzoek onder een representatieve populatie.³⁵ Voor de network scale up methode geldt dat het netwerk van een persoon grofweg een representatieve weergave moet zijn van de populatie waarover uitspraken worden gedaan.³⁶

Aanvullend op deze schattingsmethoden is ook met experts gesproken over de meerwaarde van het combineren van verschillende onderzoeksmethoden (triangulatie/mixed-methods onderzoek). Hieruit komen de volgende overwegingen naar voren:

- Het combineren van kwantitatief en kwalitatief onderzoek kan volgens het merendeel van de betrokken experts tot waardevolle inzichten leiden in mechanismen en de context van kindermishandeling. Echter geeft de combinatie met uitsluitend kwalitatieve methoden niet meer zicht op de omvang van een bepaalde vorm.
- Het combineren van twee kwantitatieve methoden, om vervolgens het gemiddelde te nemen, heeft volgens de meeste experts weinig meerwaarde om tot een schatting van de omvang van kindermishandeling te komen. Het nemen van het gemiddelde van twee methoden leidt daarbij niet (per se) tot een betere inschatting. Deze combinatie leidt wel tot een brede range waarbij de vraag is in welke mate dit 'dichter bij de echte uitkomst' komt.
- Het combineren van kwantitatieve methoden om onderdelen van het onderzoek te controleren kan in sommige studies tot meer inzicht leiden – en de betrouwbaarheid van een uitkomst vergroten. Dit geldt bijvoorbeeld wanneer een surveyuitkomst kan worden gecontroleerd door deze uitkomst te verifiëren aan de hand van een analyse van registratiegegevens.

In de expertsessie is ervoor gekozen om schattingsmethoden op zichzelf staand te bespreken – zo is per schattingsmethode inzichtelijk te maken wat de voor- en nadelen en mogelijkheden zijn voor het schatten van de omvang van kindermishandeling in Nederland.

In de volgende paragrafen in dit hoofdstuk beschrijven wij de input uit de literatuur en de bespiegelingen van de experts met betrekking tot het schatten van de drie eerder beschreven vormen van kindermishandeling in steeds meer gesloten gemeenschappen. Bij deze vormen is de binding met geloof en ideologie uiteenlopend, variërend van geen relatie tot een sterke binding. Deze vormen dienen als een voorbeeld aan de hand waarvan we de voor- en nadelen van methoden in hun context in beeld brengen. De voorbeelden dienen dus vooral ter illustratie. Hiermee wordt geen oordeel gegeven over het voorkomen van kindermishandeling in een specifieke gemeenschap of over het fenomeen als zodanig. De keuze van de voorbeelden vloeit ook voort uit moties die vanuit de Tweede Kamer zijn ingediend met betrekking tot de vraag naar de omvang. In het vervolg van dit hoofdstuk bespreken we eerst de generieke aandachtspunten voor kindermishandeling onder de algemene populatie in Nederland (vorm 1); en gaan we vervolgens in op specifieke vraagstukken die moeten worden opgelost bij meer specifieke vormen van kindermishandeling in steeds meer gesloten en verborgen gemeenschappen, namelijk seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen (vorm 2) en georganiseerd sadistisch seksueel misbruik (vorm 3).

³⁴ Ibid, P. 10-13.

³⁵ Deze zijn in eerder onderzoek uitgebreid uitgezocht en beschreven, hiervoor verwijzen wij graag naar: Snippe, J., Boendermaker, M., Mennes, R. & Bieleman, B. (2016). Voor schatten geschikt. Vooronderzoek databronnen en methoden omvangschatting huiselijk geweld en kindermishandeling; P. 16.

³⁶ Deze zijn in eerder onderzoek uitgebreid uitgezocht en beschreven, hiervoor verwijzen wij graag naar: Snippe, J., Boendermaker, M., Mennes, R. & Bieleman, B. (2016). Voor schatten geschikt. Vooronderzoek databronnen en methoden omvangschatting huiselijk geweld en kindermishandeling; P. 19.

3.3 Vorm 1 | De totale omvang van kindermishandeling onder de algemene populatie in Nederland

Het eerste voorbeeld waarvoor is onderzocht welke (on)mogelijkheden er bestaan om met schattingsmethoden tot een inschatting te komen van de totale omvang, is ‘ kindermishandeling onder de algemene populatie in Nederland’. Hierbij is kindermishandeling gedefinieerd als geweld van fysieke, psychische of seksuele aard waarbij een minderjarige (0-18 jaar oud) een afhankelijkheidsrelatie heeft met de pleger van het geweld. De pleger kan zowel minder- als meerderjarig zijn, en kan zowel een gezins- of familielid als een buitenstaander betreffen.

3.3.1 Voorgaande pogingen

Door de jaren heen zijn er diverse pogingen ondernomen om de totale omvang van kindermishandeling in Nederland te schatten (zie 2.3.2). In deze studies worden verschillende methoden ingezet om tot deze omvangsschattingen te komen. Deze schattingen kijken naar verschillende populaties en houden verschillende definities van kindermishandeling aan. Daardoor leiden deze schattingen tot verschillende resultaten. Het WODC heeft in 2019 een synthese-onderzoek gepubliceerd waarin de resultaten over de prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling uit een groot aantal deelstudies bij elkaar zijn gebracht en in perspectief zijn geplaatst.³⁷ Deze beschrijft de meest recente pogingen die hiertoe ondernomen zijn. We gaan kort in op deze specifieke onderzoeken.

- *Zelfrapportagestudie slachtofferschap kindermishandeling scholieren (Schellingerhout & Ramakers, 2017)*³⁸ | In dit onderzoek is de omvang geschat op basis van een steekproef van scholieren in de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs. Het resultaat is een schatting van de prevalentie van slachtofferschap van kindermishandeling van kinderen van 12 tot 17 jaar. Hierin is gevraagd of een gebeurtenis ooit/in het afgelopen jaar plaatsvond. Dit betreft een replicatie van eerdere metingen in 2006 en 2010.
- *Informantenstudie onder professionals over slachtofferschap kindermishandeling (Alink, Prevoo, Van Berkel, Linting, Klein Velderman & Pannebakker, 2018)*³⁹ | In dit onderzoek is de omvang geschat op basis van een steekproef van informanten⁴⁰, aangevuld met gegevens van Veilig Thuis (VT). Het resultaat is een schatting van de prevalentie van slachtofferschap van kindermishandeling van kinderen van 0 tot en met 17 jaar. Dit betreft een replicatie van de vorige metingen in 2005 en 2010.
- Aanvullend is als onderdeel van de NPM-2017: Nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen onderzoek gedaan naar de omvang van kindermishandeling met een netwerkanalyse. In een pilot is getracht de zichtbaarheid van kindermishandeling in beeld te brengen door niet-professionals te vragen vermoedens van kindermishandeling te rapporteren. Het blijkt dat niet-professionals over het algemeen niet of minder goed op de hoogte zijn van de definities van kindermishandeling dan professionals. Uiteindelijk is deze methode niet gelukt omdat de werving van non-professionals een gering aantal deelnemers (119) opleverde en een zeer gering aantal vermoedens (4) van kindermishandeling. Op basis van dit kleine aantal rapportages kon uiteraard geen betrouwbare prevalentieschatting worden gedaan.

³⁷ Ten Boom, A. & Wittebrood, K. (2019). De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland. WODC, Cahier 2019-1.

³⁸ Schellingerhout, R. & Ramakers, C. (2017). Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

³⁹ Alink, L., Prevoo, M., Van Berkel, S., Linting, M., Klein Velderman, M. & Pannebakker, F. (2018). NPM-2017: Nationale prevalentiestudie mishandelingen van kinderen en jeugdigen, Leiden University, Institute of Education and Child Studies TNO Child Health, 2018, WODC Den Haag.

⁴⁰ De informanten zijn professionals werkzaam in verschillende sectoren, zoals het onderwijs, de sociaal-medische zorg en het juridisch systeem.

Het WODC beschrijft verschillende voor- en nadelen van studies die gebruik maken van zelfrapportage en informanten voor het in beeld brengen van de omvang van kindermishandeling in Nederland:

Onderzoeksmethode

- Zelfrapportagestudie
 - o (+) Kinderen geven zelf aan of zij te maken hebben gehad met kindermishandeling - voorvallen die niet zijn opgemerkt door professionals kunnen hierbij wel in beeld komen;
 - o (-) Respondenten antwoorden in deze studie op basis van voorgeprogrammeerde voorvallen, zonder restcategorie. Dit leidt dus enkel tot voor-gecodeerde voorvallen;
- Informantenstudie
 - o (+) Een codeur bepaalt de vorm van kindermishandeling, op basis van de beschrijving van de informant. Hierdoor wordt een gestandaardiseerde definitie van kindermishandeling gehanteerd (*hier kan ook een bias in zitten, afhankelijk van wat een professionals beschrijft*).
 - o (-) Informanten geven aan hoeveel kindermishandeling zij zien/vermoeden. Hierdoor kan er sprake zijn van onderrapportage (informanten zien niet alles);

Selectiviteit in de gegevens

- Zelfrapportagestudie
 - o (+) Het steekproefkader omvat vrijwel gehele doelgroep (vanwege leerplicht);
 - o (+) Nauwelijks sprake van non-respons vanwege het invullen tijdens een lesuur;
 - o (-) Deelnemende scholen zijn in dit onderzoek beperkt representatief voor de volledige populatie doordat de werving van scholen voor het onderzoek moeizaam verliep;
- Informantenstudie
 - o (-) Sprake van non-respons doordat niet alle informantengroepen evenzeer bereid waren tot medewerking aan de studie;
 - o (-) Hiernaast speelt selectiviteit naar de aard van de zaken – zo zien informanten werkzaam bij instanties gericht op problematiek een selectieve groep jongeren en kinderen met naar verwachting gemiddeld ernstigere/frequenter kindermishandeling. Minder ernstige kindermishandeling zal lastiger te signaleren zijn.

Zie voor meer informatie ook Ten Boom, A. & Wittebrood, K. (2019). *De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland. WODC, Cahier 2019-1. P. 66-68.*

Kindermishandeling is een vorm van huiselijk geweld. Onder huiselijk geweld valt ook partnergeweld. Vanwege gemeenschappelijkheden in kenmerken van de verschillende vormen van huiselijk geweld (bv. omgeven door schaamte, veelal verborgen) is voor deze rapportage ook gekeken naar methoden die gebruikt zijn om de omvang van slachtoffers van partnergeweld onder volwassenen in kaart te brengen. Dit bracht de volgende methoden naar voren:

- *Zelfrapportagestudie slachtofferschap onder volwassenen (Van Eijkern, Downes & Veenstra, 2018)⁴¹ |* In dit onderzoek is de omvang geschat op basis van zelfrapportage onder de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder.⁴² Dit betreft (zo veel mogelijk) een replicatie van het vorige onderzoek naar huiselijk geweld (Van Dijk et al., 2010).
- *Vangst-hervangstomvangschatting huiselijk geweld op basis van politieregistraties (Van der Heijden, Cruyff, Van Gils & Snippe, 2019)⁴³ |* In dit onderzoek is de omvang geschat op basis van een 'vangst-hervangstmethode' op basis van politiegegevens over aangiften en meldingen van huiselijk geweld. Dit

⁴¹ Van Eijkern, L., Downes, R. & Veenstra, R. (2018). Slachtofferschap van huiselijk geweld: Prevalentieonderzoek naar de omvang, aard, relaties en gevolgen van slachtoffer- en plegerschap. Den Haag: WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie.

⁴² Dit surveyonderzoek is uitgevoerd door het CBS en Centerdata – onder twee steekproeven die verschillen in surveydesign.

⁴³ Van der Heijden, P., Cruyff, M., Van Gils, G., Snippe, J. (2019). Prevalentieschatting huiselijk geweld en kindermishandeling met vangst-hervangstmethoden. WODC/Universiteit Utrecht.

betreft een replicatie van de schattingen over de jaren 2010 en 2011 (Van der Heijden et al., 2014). Over deze studie is (op basis van voorgaande prevalentieschattingen van huiselijk geweld) geconcludeerd dat deze de werkelijkheid onvoldoende weerspiegelt, de veranderingen waren volgens betrokkenen te groot en weken teveel af van diverse eerdere metingen. De verklaring hiervoor ligt volgens de onderzoekers in de kwaliteit van de gebruikte data⁴⁴. Het aantal registraties van huiselijk geweld is erg gedaald (meer dan dat de prevalentie naar verwachting is gedaald). De oorzaak hiertoe kan liggen in verschillende wijzigingen met betrekking tot de registratie van huiselijk geweld door de politie. Zo zijn er aanwijzingen dat het begrip 'huiselijk geweld' zoals dat in de praktijk wordt gehanteerd bij de registratie in het politiebestand BVH, in de loop van de tijd is veranderd. Uitkomsten zijn hierdoor niet vergelijkbaar. Hiermee gaat de assumptie van de vangst-hervangstmethode dat 'de context gelijk moet blijven' niet meer op.⁴⁵

Deze onderzoeken geven de meest recent ondernomen pogingen weer van het schatten van de omvang van (kinder)mishandeling in de algemene bevolking. Het WODC beschrijft aanvullend nog diverse andere landelijke prevalentie-onderzoeken die uitgevoerd zijn sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw.⁴⁶ Zo is de eerste prevalentiestudie gericht op kindermishandeling gestart in 2005 (op basis van een informantenstudie en vragenlijstonderzoek onder scholieren). In 2007 is het WODC daarnaast voor het eerst gevraagd om grootschalig landelijk onderzoek uit te voeren op het terrein van huiselijk geweld, waarvoor diverse genoemde schattingsmethoden zijn toegepast.

3.3.2 Welke schattingsmethoden zijn kansrijk?

Door de jaren heen zijn verschillende schattingsmethoden ingezet om de omvang van kindermishandeling onder de gehele bevolking in Nederland te schatten. Voor het huidige onderzoek is aan de hand van literatuuronderzoek, interviews en een digitale vragenlijst geïnventariseerd welke schattingsmethoden door experts kansrijk geacht worden. Na de inventarisatie zijn deze schattingsmethoden in een expertsessie en in verdiepende interviews besproken. In deze paragraaf gaan we in op de geïnventariseerde schattingsmethoden en de beoordelingen door de experts van deze schattingsmethoden. De experts hebben, zoals beschreven in hoofdstuk 1, de methoden beoordeeld middels een multicriteria-analyse (op de criteria betrouwbaarheid, validiteit en uitvoerbaarheid).

De 'kansrijkheid' van een methode wordt bepaald aan de hand van de som van de drie scores voor betrouwbaarheid, validiteit en uitvoerbaarheid. In theorie kan die score variëren tussen 0 (geen schijn van kans) en 9 (perfect), (in stapjes van $\frac{1}{3}$). Bij een score hoger dan 7,5 is het vertrouwen in de methode zeer groot; bij een score tussen de 4,5 en 7,5 is het vertrouwen in redelijke mate aanwezig. Bij een score tussen 1,5 en 4,5 is het vertrouwen redelijk gering en bij scores onder de 1,5 kwalificeren we het vertrouwen als zeer gering.

Tijdens de expertsessie waren tien experts aanwezig (zie voor een uitgebreidere beschrijving van de expertsessie paragraaf 1.4).

⁴⁴ De data bestond uit de politiegegevens uit de Basisvoorziening Handhaving (BVH), waar mogelijk aangevuld met gegevens uit de verdere justitiële keten.

⁴⁵ WODC: "De essentie van de gebruikte vangst-hervangstmethode is dat de 'verborgen' populatie geschat wordt op basis van de verhouding van het aantal individuen met één huiselijk geweld-incident en het aantal individuen met twee incidenten. Wanneer deze verhouding over de tijd verandert voor bepaalde categorieën (vermoedelijke) slachtoffers of plegers, die niet het gevolg zijn van veranderingen in de populatie, ontstaat een probleem met de schattingen."

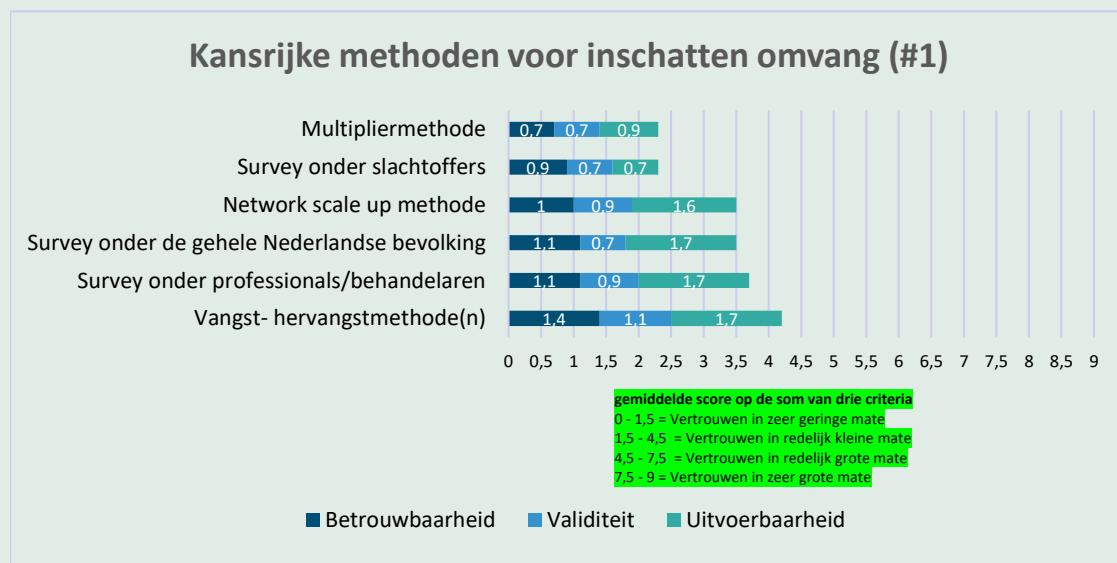
⁴⁶ Ten Boom, A. & Wittebrood, K. (2019). De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland. WODC, Cahier 2019-1. P. 22-23.

Inschattingen multicriteria-analyse expertsessie

Tijdens de expertsessie (een digitale versnellingskamer) is een multicriteria-analyse (MCA) in twee ronden (Delphi-methode) toegepast (zie paragraaf 1.4). In de sessie is de mening van experts vastgelegd met betrekking tot de kansrijkheid van schattingsmethoden voor het inschatten van de omvang van verschillende vormen van kindermishandeling in Nederland, waaronder kindermishandeling in de algemene populatie in Nederland. Deze inschatting is gebruikt om gezamenlijk gericht het gesprek over de methoden te voeren. De uitslag van deze MCA is weergegeven in figuur 2 (onder).

Bij de interpretatie van deze uitslag zijn de volgende aandachtspunten van belang:

- De experts hebben de schattingsmethoden gescoord aan de hand van drie criteria in de multicriteria-analyse: betrouwbaarheid, validiteit en uitvoerbaarheid.
- Experts is gevraagd in welke mate de schattingsmethode voldoet aan de verschillende criteria, wanneer het gaat om het maken van een inschatting van kindermishandeling onder de algemene bevolking in Nederland.
- Experts konden scoren op een vier-puntschaal met de volgende toelichting:
0: In zeer geringe mate;
1: Redelijk kleine mate;
2; Redelijk grote mate;
3: Zeer grote mate.
- Experts die van mening waren dat zij geen realistische inschatting konden maken waren niet tot antwoorden verplicht en vulden in dit geval geen scores in, in de (gehele) MCA. Vanwege technische redenen moesten experts in dit geval de hele inschattingsronde overslaan. In totaal hebben 7 van de 10 experts de MCA ingevuld.

Figuur 2. Inschatting kansrijkheid schattingsmethoden voor 'kindermishandeling' in multicriteria-analyse (n=7)

Hierbij is het belangrijk aan te geven dat de onderlinge scores van de methoden veelal (erg) dicht bij elkaar liggen (bijvoorbeeld bij de survey onder de gehele Nederlandse bevolking, de survey onder professionals/behandelaren, en de network scale up methode). Daarom zijn aan deze rangorde geen vergaande conclusies te verbinden

Uit de expertsessie en de verdiepende gesprekken blijkt dat **de geïnventariseerde schattingsmethoden volgens experts alle in zeer geringe tot redelijk kleine mate leiden tot een betrouwbare en valide inschatting van de omvang van kindermishandeling onder de algemene bevolking in Nederland**. Hoewel sommige

schattingmethoden in redelijke (grote) mate uitvoerbaar zijn, overtuigt geen van de schattingmethoden de groep experts op de criteria betrouwbaarheid en validiteit. Wat betreft de spreiding in de antwoorden van de experts valt op dat deze voor nagenoeg alle methoden relatief klein is (qua inschatting tussen de 0,3 en 0,8 per criteria); enkel voor de survey onder de gehele Nederlandse bevolking is dit (wat) groter (tussen de 0,9 en 1,2 per criterium). Het merendeel van de experts lijkt (zeer) weinig fiducie te hebben in de toepassing van de genoemde schattingmethoden. In de komende paragrafen beschrijven we de uitdagingen die zijn genoemd bij de schattingmethoden.

Aandachtspunten bij het schatten van de omvang middels een survey

Het eerste deel van de geïnventariseerde schattingmethoden betreft surveys/vragenlijsten. Betrokkenen (de gehele bevolking, slachtoffers of juist betrokken professionals) kunnen met een vragenlijst gevraagd worden hoe vaak zij kindermishandeling in hun omgeving zien (persoonlijk of professioneel). De gedachte is dat op basis van deze uitkomst (bij een juiste steekproef) een inschatting gemaakt kan worden van de totale omvang van kindermishandeling in de populatie. Uit de gesprekken (interviews en expertsessie) komen hiervoor de volgende algemene kenmerken naar voren die schatting van de omvang bemoeilijken:

- **Operationalisering via meetinstrument** | Bij een inschatting middels surveys maken de respondenten die deze surveys invullen zelf de afweging of er in een bepaald geval sprake is van kindermishandeling. Dit vermindert de betrouwbaarheid van de uitkomst. Dit is deels te ondervangen met het geven van een goede definitie vooraf. Experts geven echter aan dat dit waarschijnlijk tot onderrapportage leidt. Zelfrapportage is bij kindermishandeling daarnaast extra kwetsbaar, omdat kinderen die de survey invullen in een afhankelijkheidsrelatie zitten met de dader. De kans bestaat dat zij deze daden niet zullen melden of bagatelliseren.
- **Selectie-effect / non-respons** | Bij surveys zal volgens de experts altijd in meer of mindere mate een selectie-effect bestaan, waarbij deelnemers niet random uitvallen maar waarbij deze uitval samenhangt met de meegemaakte mate van kindermishandeling. Dit geldt zowel voor slachtoffers als bijvoorbeeld voor professionals of behandelaars (wanneer zij niet te maken hebben met kindermishandeling zullen zij waarschijnlijk minder reageren). Selectieve non-respons komt voor bij zelfrapportage, maar kan zich ook voordoen bij een survey die wordt uitgezet onder informanten zoals we zagen in de eerder voor het WODC uitgevoerde omvangsschatting⁴⁷.

Aanvullend op deze algemene aandachtspunten bij surveys zijn door de experts ook specifieke complicaties voor de geïnventariseerde survey-vormen genoemd:

- **Survey onder de gehele Nederlandse bevolking**
 - o Wanneer kinderen een vragenlijst moeten invullen is toestemming van de ouders altijd nodig wanneer kinderen jonger dan 16 jaar oud zijn. De verwachting is dat ouders van kinderen die mishandeld worden niet/minder toestemming zullen geven voor het invullen van een dergelijke vragenlijst.
 - o Aan kinderen ouder dan 16 jaar – en aan volwassenen – kan wel een vragenlijst voorgelegd worden met de vraag of zij slachtoffer zijn (geweest) van kindermishandeling. Om op basis van deze uitkomst een schatting te kunnen maken van de omvang is het echter belangrijk dat hier een afgebakende tijdsperiode aan verbonden is (en er dus niet wordt gevraagd of men 'ooit' slachtoffer is geweest). Respondenten worden in dit geval gevraagd naar gebeurtenissen in een afgebakende periode in het verleden, waarbij geheugeneffecten een rol spelen. Het is voor respondenten lastig te herinneren wanneer zij precies slachtoffer zijn

⁴⁷ Alink, L., Prevoo, M., Van Berkel, S., Linting, M., Klein Velderman, M. & Pannebakker, F., (2018). NPM-2017: Nationale prevalentiestudie mishandelingen van kinderen en jeugdigen, Leiden University, Institute of Education and Child Studies TNO Child Health, 2018, WODC Den Haag.

geweest van kindermishandeling – zij kunnen dit op een verkeerd moment in de tijd plaatsen of zijn vergeten.

- **Survey onder slachtoffers**

- Voor deze methode geldt opnieuw dat kinderen toestemming moeten krijgen voor het invullen van een vragenlijst, hetgeen de betrouwbaarheid van de schatting verlaagt.
- Ook geldt opnieuw dat het lastig is een schatting te maken op basis van een niet gedefinieerde tijdsperiode ('ooit') en dat geheugeneffecten een rol spelen. Om dit probleem te verminderen kan voor slachtoffers een cohort geselecteerd worden van mensen van 16 tot 25 jaar oud, waaraan gevraagd wordt of zij slachtoffer van kindermishandeling zijn geweest. Hierbij is het echter zeer lastig om dit naar de volledige populatie te extrapoleren (dit kan enkel op basis van onzekere aannames). Wel geeft dit een beeld van 'recente' kindermishandeling.

- **Survey onder professionals of behandelaren**

- Voor deze vorm is geen toestemming van slachtoffers nodig en ook hoeft hierbij geen inschatting gemaakt te worden van gebeurtenissen (ver) in het verleden. Wel is deze aanpak volgens de experts lastiger uitvoerbaar dan de andere methoden. Dit komt doordat er sprake kan zijn van een selecte groep (alleen behandelaren die te maken hebben met een specifieke vorm van kindermishandeling) of doordat deze groep behandelaren niet goed te identificeren is.
- Hiervoor geldt echter (nog steeds) dat professionals niet alle gevallen van kindermishandeling zien. Experts geven aan dat het vaak kan voorkomen dat professionals kindermishandeling niet tegenkomen. Hiermee zorgt deze schattingsmethode volgens de experts daarom voor een onderrapportage en geeft het slechts een minimale ondergrens (zoals ook blijkt uit de WODC-analyse van de rapportage van Alink, et al. (2018)).

- **Network scale up methode**

- Deze methode kan als variant van de survey onder slachtoffers of onder professionals of behandelaren worden toegepast. Onder slachtoffers heeft deze methode volgens experts weinig kans van slagen omdat het gaat om een verborgen of geheime handeling – waarbij slachtoffers niet weten of er bij anderen ook sprake is van kindermishandeling. Onder behandelaren is het mogelijk deze methode te hanteren, en dan gelden dezelfde aandachtspunten als beschreven bij 'survey onder professionals of behandelaren'. Daarnaast kan deze vorm ook een variant zijn van een survey onder de algehele bevolking, waarbij gevraagd kan worden of mensen kindermishandeling in hun omgeving zien/horen. Vanwege de verborgenheid van de daden en de gebrekkige kennis van het begrip kindermishandeling is het twijfelachtig of dit tot een realistisch beeld leidt.⁴⁸

Aandachtspunten bij het schatten van de omvang middels schattingsmethoden op basis van (beschikbare/verzamelde) gegevensregistraties

Het tweede deel van de geïnventariseerde schattingsmethoden betreft schattingsmethoden op basis van (beschikbare/verzamelde) gegevensregistraties. Op basis van registraties kan een inschatting gemaakt worden van het totale aantal gevallen van kindermishandeling in Nederland. Door te analyseren hoe vaak zaken terugkomen in de registraties (bij vangst-hervangstmethode) of door registraties te vermenigvuldigen met een factor (multipliemethode) kan tot een inschatting van de totale omvang gekomen worden. Bij deze methoden kan uitgegaan worden van 'alle gegevens voor heel Nederland' waardoor uitkomsten sneller representatief (kunnen) zijn.

⁴⁸ De pilot binnen de NPM-2017 om zichtbaarheid in beeld te brengen door niet-professionals te vragen vermoedens van kindermishandeling te rapporteren is niet geslaagd (zie paragraaf 3.2.1).

Ervaring met data ten behoeve van schattingsmethoden op basis van (beschikbare/verzamelde) gegevensregistraties uit eerder onderzoek

Bij de uitvoering van de vangst- hervangstmethode voor het schatten van de omvang van kindermishandeling liep men al eerder tegen verschillende barrières aan. Zoals beschreven waren de registraties uit de Basisvoorziening Handhaving (BVH) destijds niet toereikend om tot een goede schatting van de omvang te komen (vanwege de wijze waarop huiselijk geweld door de tijd heen door de politie is geregistreerd).

Ook andere registraties waren niet toereikend. Zo bleek het niet mogelijk om een bestand samen te stellen waarin politiegegevens, gegevens van de reclassering en gegevens van de Raad voor de Kinderbescherming gecombineerd werden vanwege privacy-problemen. Verder leidde het toevoegen van nieuwe justitiële gegevens die uit vooronderzoek naar voren kwamen niet tot de gewenste nieuwe informatie; bleken gegevens uit de Veiligheidsmonitor (VM) (een jaarlijks bevolkingsonderzoek) niet vergelijkbaar over de jaren heen; en kon data van de Raad voor de Kinderbescherming niet gebruikt worden voor het onderzoek vanwege onvoldoende waarborgen in het onderzoek met betrekking tot privacywetgeving.

Zie voor meer informatie ook Snippe, J., Boendermaker, M., Mennes, R. & Bieleman, B. (2016). Voor schatten geschikt. Vooronderzoek databronnen en methoden omvangschatting huiselijk geweld en kindermishandeling.

Uit de gesprekken komen voor deze schattingsmethoden op basis van (beschikbare/verzamelde) gegevensregistraties verschillende complicatie voor een betrouwbare en valide schatting naar voren:

- **Gebrekkige beschikbaarheid van betrouwbare data** | De grootste lacune voor de uitvoering van kwantitatieve schattingsmethoden is het gebrek aan betrouwbare data. De data die nodig zijn voor een juiste uitvoering van deze schattingsmethoden zijn voor zover de experts kunnen overzien niet beschikbaar. Gegevens van ketenpartners binnen het domein van justitie en veiligheid zijn niet volledig of vergelijkbaar genoeg om te komen tot een bruikbaar databestand als basis voor de uitvoering van deze kwantitatieve methoden (zie ook bovenstaand kader).
- **Belemmeringen voor verzamelen betrouwbare data** | Vanwege reeds bestaande structuren met betrekking tot het verzamelen van data is het redelijkerwijs niet mogelijk om ketenpartners op overzienbare termijn de data zo te laten verzamelen dat deze een helder beeld geven van de omvang van kindermishandeling in Nederland. De politie registreert niet op doel- / slachtoffergroep, maar op feit. Het Wetboek van Strafrecht kent geen categorieën, maar spreekt over strafbare feiten. Kindermishandeling wordt geregistreerd onder verschillende maatschappelijke klassen, zoals mishandeling, huiselijk geweld, verdachte situatie etc. De Nationale Politie kan bij kindermishandeling bij benadering aangeven hoeveel aangiftes en meldingen er zijn gedaan. In het registratiesysteem van de politie wordt dus niet de context van de mishandeling vastgelegd, zoals bijvoorbeeld binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen of (georganiseerd) sadistisch misbruik. Er kan wel met zoektermen in de vrije tekst gezocht worden. De hits die dat op zal leveren zullen vervolgens echter handmatig moeten worden beoordeeld.

Aanvullend op deze algemene uitdagingen met betrekking tot schattingsmethoden op basis van (beschikbare/verzamelde) gegevensregistraties zijn door de experts ook de volgende barrières voor de specifieke geïnventariseerde methoden genoemd:

- **Vangst- hervangstmethode(n)**
 - o Bij de toepassing van de vangst- hervangstmethode wordt gekeken hoe vaak casussen terugkomen in een of meerdere bestanden (binnen een afgebakende tijd). Deze methode is zowel met één als twee databestanden uit te voeren. Door de gebrekkige mogelijkheden om

databestanden binnen het justitie en veiligheidsdomein aan elkaar te koppelen is enkel de optie met één bestand (op korte termijn) toepasbaar. In dit bestand is het problematisch dat de beschikbare gegevens op verschillende manieren geregistreerd lijken te zijn door de tijd en daarmee niet vergelijkbaar en toepasbaar zijn voor toepassing van vangst-hervangst.

- De vangst- hervangstmethode berust op statistische aannames, waar discussie over kan ontstaan. Zo moet voor registraties onder andere gelden dat elk individu dezelfde kans heeft om in de registratie opgenomen te zijn en dienen registraties onafhankelijk te zijn (bij een analyse op basis van één of twee databestanden).⁴⁹ Het is volgens experts de vraag of dit voor de beschikbare registratiegegevens geldt. Ook geldt dat een schatting aan de hand van de vangst- hervangstmethode tot grotere onbetrouwbaarheid leidt, naarmate de kans op 'hervangst' kleiner wordt. Dit kan leiden tot een schatting van de omvang met een zeer forse bandbreedte.

- **Multipliemethode**

- De multipliemethode vermenigvuldigt het aantal registraties op één moment uit één bestand, met een multiplier uit een andere bron. Toegepast op de prevalentie van kindermishandeling betekent dit bijvoorbeeld dat (i) uit de registratie blijkt dat hier 50 maal sprake van is; (ii) en uit ander onderzoek blijkt dat ongeveer 1 op de 100 gevallen wordt geregistreerd (in dit geval is de multiplier 100). Het totale aantal gevallen van kindermishandeling is dan $50 \times 100 = 5.000$. Volgens de experts is het echter niet goed mogelijk tot een realistische inschatting van deze multiplier te komen, aangezien de data hier voor niet voorhanden zijn. De multiplier zal gebaseerd moeten worden op surveymethoden, waarbij opnieuw de eerder genoemde belemmeringen gelden.
- Een aanvullende kwetsbaarheid van de toepassing van deze schattingsmethode is dat er geen betrouwbaarheidsintervallen kunnen worden bepaald, omdat de standaarddeviatie die noodzakelijk is om deze te berekenen niet beschikbaar is. Hierdoor is het niet mogelijk aan te geven hoe zeker je bent van een geschatte uitkomst.

Onze reflectie op de schattingsmethoden voor de omvang van Kindermishandeling in Nederland

De experts zijn somber gestemd over de betrouwbaarheid en validiteit van schattingen van de omvang van kindermishandeling onder de algemene bevolking in Nederland. De meeste schattingsmethoden scoren gemiddeld ongeveer een 1, wat staat voor: 'vertrouwen in redelijk kleine mate', op betrouwbaarheid en validiteit. Dit betekent dat experts de methoden in redelijk kleine mate kansrijk achten om tot een betrouwbaar/valide omvangschatting te komen. Surveys (onder de Nederlandse bevolking/professionals en behandelaren) en de network-scale-up methode) lijken het meest kansrijk om tot een omvangschatting te komen. Op basis van aanvullende interviews na de expertsessie kunnen hierbij twee nuanceringen worden aangebracht. In de eerste plaats de opmerking dat de betrouwbaarheid en validiteit van surveys toeneemt als deze regelmatig worden herhaald waarbij de trend in beeld wordt gebracht. In de tweede plaats de opmerking dat een pilot waarin is gewerkt met een network scale up methode om kindermishandeling te meten als niet geslaagd moet worden beschouwd (zie ook 3.3.1). In de expertsessie gaven de aanwezigen daarnaast aan dat de vangst- hervangstmethode door gebrekkige beschikbaarheid van betrouwbare data geen reële optie lijken te zijn om tot een omvangschatting te komen.

⁴⁹ Van der Heijden, P. & Hirasing, R. (2001). Dwalingen in de methodologie. De vangst-hervangstmethode. Ned Tijdschr Geneeskd. 2001;145:161-3.

3.4 Vorm 2 | Omvang van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen

Het tweede voorbeeld waarvoor is onderzocht welke (on)mogelijkheden er bestaan om met schattingsmethoden tot een inschatting te komen van de totale omvang, is 'seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland'. Dit voorbeeld is gekozen als casus, om aan de hand hiervan de voor- en nadelen van methoden voor het schatten van de omvang in een (relatief) gesloten gemeenschap te bespreken. In deze casus staat seksueel misbruik voor kindermishandeling van seksuele aard waarbij een minderjarige (0-18 jaar oud) een afhankelijkheidsrelatie heeft met de pleger. De pleger kan zowel minder- als meerderjarig zijn, en kan zowel een gezins- of familielid als een buitenstaander betreffen. We gebruiken Jehova's getuigen bij deze omvangschatting als een voorbeeld van een 'gesloten geloofsgemeenschap' die identificeerbaar is.

3.4.1 Voorgaande pogingen

Waar de omvang van kindermishandeling 'in het algemeen' in Nederland op verschillende manieren geschat is, geldt dit voor de omvang van (specifieke) kindermishandeling bij bepaalde (sub)groepen in veel mindere mate. In opdracht van het WODC is eerder een kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar mechanismen rondom en de aangiftebereidheid bij seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen.⁵⁰ In dat onderzoek is geen poging gedaan om te komen tot een omvangschatting. Ook internationaal ontbreekt onderzoek naar de omvang van seksueel misbruik bij deze doelgroep.

Bij onderzoek naar de omvang van gebeurtenissen binnen gesloten gemeenschappen vormt 'onzichtbaarheid voor buitenstaanders' een specifieke complicatie. Dit bleek bijvoorbeeld ook het geval bij onderzoek naar de aard en omvang van conversietherapie binnen geloofsgemeenschappen.⁵¹ In dit onderzoek (naar conversietherapie) wordt opgemerkt dat internationale schattingen uit andere landen vaak niet methodologisch verantwoord op Nederland toe te passen zijn. Deze kenmerken (onzichtbaarheid en beperkte toepasbaarheid van buitenlandse gegevens) zijn ook van toepassing op het schatten van de omvang van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen.

3.4.2 Welke schattingsmethoden zijn kansrijk?

Voor de inschatting van de omvang van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen zijn bij de inventarisatie in dit onderzoek geen andere methoden naar boven gekomen dan die gelden voor de inschatting van de omvang van kindermishandeling onder de algemene bevolking in Nederland. Er is wel gesproken over de mogelijkheden die 'een meldpunt voor een dergelijke vorm van kindermishandeling' biedt, om tot een omvangschatting te komen. Het instellen van een meldpunt was ook onderdeel van het bovengenoemde onderzoek van de Universiteit Utrecht, waarmee gegevens werden verzameld. Zo'n meldpunt kan weliswaar inzicht geven in de problematiek – maar deze meldingen blijken niet te extrapoleren naar de gehele populatie. Het is namelijk niet mogelijk om te bepalen welk deel van de totale omvang van dit misbruik met meldingen in beeld komt. Om deze reden is een meldpunt volgens experts niet te gebruiken voor een omvangschatting. Aangezien geen andere (nieuwe) methoden bekend waren bij de experts, zijn ook voor deze

⁵⁰ Van den Bos, K., Schiffelers, M., Bal, M., Grootelaar, H., Bertram, I. & Jansma, A. (2019). Seksueel misbruik en aangiftebereidheid binnen de gemeenschap van Jehova's Getuigen. Universiteit Utrecht/WODC.

⁵¹ Van Wijk, A., Wolsink, J., Van Barneveld, G., Gruter, P., Kruize, P. & Van Suchtelen, T. (2020). Voor de verandering. Een exploratief onderzoek naar pogingen tot het veranderen van de seksuele gerichtheid en genderidentiteit in Nederland. Bureau Beke en Ateno.

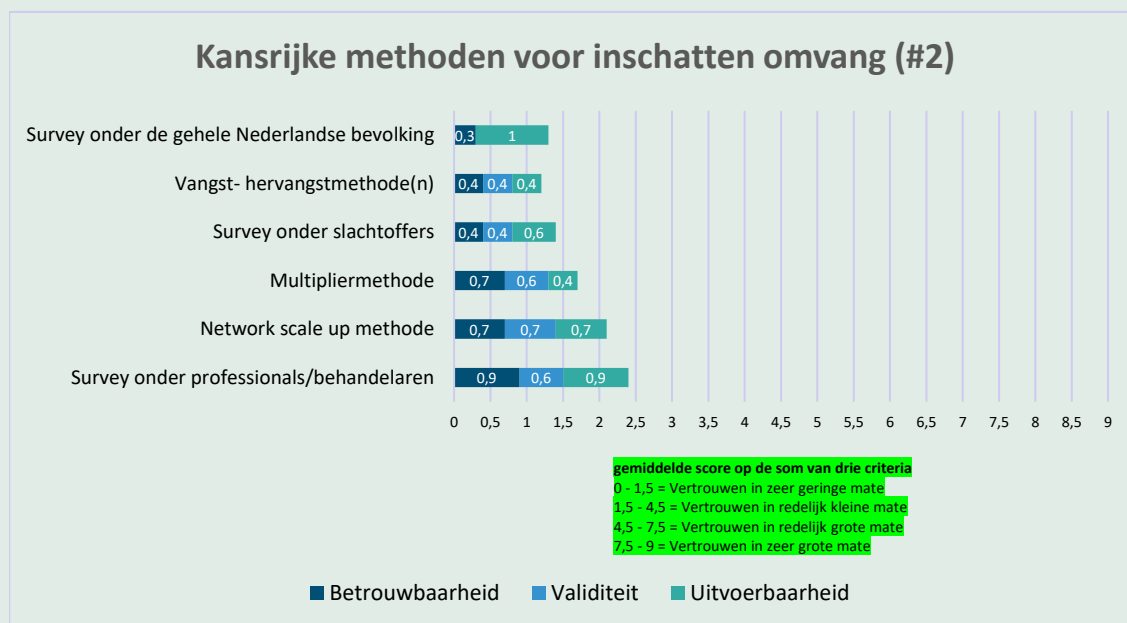
vorm van kindermishandeling de eerder geïnventariseerde schattingsmethoden in de expertsessie en in verdiepende interviews besproken.

In deze paragraaf gaan we in op de geïnventariseerde schattingsmethoden en de bedenkingen van de experts bij deze schattingsmethoden – specifiek voor het schatten van de omvang van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen.

Inschattingen multicriteria-analyse expertsessie

Ook voor het bepalen van de kansrijkheid van schattingsmethoden voor het inschatten van de omvang van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland is de multicriteria-analyse ingezet. Deze MCA is (opnieuw) gebruikt om gezamenlijk gericht het gesprek over de methoden te voeren. De uitslag van deze MCA staat weergegeven in figuur 3 (onder). Bij de interpretatie van deze uitslag zijn opnieuw de volgende aandachtspunten van belang:

- Experts is gevraagd in welke mate de schattingsmethode voldoet aan de verschillende criteria (betrouwbaarheid, validiteit en uitvoerbaarheid), wanneer het gaat om het maken van een inschatting van de totale omvang van kindermishandeling in Nederland.
- Experts konden scoren op een vier-puntschaal met de volgende toelichting:
0: In zeer geringe mate; 1: Redelijk kleine mate; 2: Redelijk grote mate; 3: Zeer grote mate.
- Experts die van mening waren dat zij geen realistische inschatting konden maken waren niet tot antwoorden verplicht en vulden in dit geval geen scores in, in de MCA. In totaal hebben 7 van de 10 aanwezige experts de MCA ingevuld.
- Een vergelijking van deze uitkomsten met de uitkomsten uit figuur 3 is te vinden in paragraaf 3.5.

Figuur 3. Inschatting kansrijkheid schattingsmethoden voor 'seksueel misbruik Jehova's getuigen' in multicriteria-analyse (n= 7); 'Een survey onder de Nederlandse bevolking wordt niet valide geacht en is gescoord op '0'.

Uit de expertsessie en de verdiepende gesprekken blijkt dat **de geïnventariseerde schattingsmethoden volgens experts alle in zeer geringe mate leiden tot een betrouwbare en valide inschatting van de omvang van seksueel misbruik onder kinderen van Jehova's getuigen in Nederland**. Met het kleiner en meer gesloten worden van de populatie (ten opzichte van de eerstgenoemde vorm: kindermishandeling in de algemene bevolking van Nederland, wordt ook het vertrouwen in een kansrijke schattingsmethode kleiner. Er was in deze ronde weinig spreiding in de antwoorden (met 0,5 – 0,8 per inschatting). In deze paragraaf gaan we in op

specifieke uitdagingen voor het schatten van de omvang van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland. De aandachtspunten die in het voorgaande hoofdstuk zijn genoemd (paragraaf 3.2.3.) gelden ook voor het schatten van deze vorm van kindermishandeling en worden in dit hoofdstuk niet herhaald.

Specifieke aandachtspunten bij het schatten van de omvang van kindermishandeling binnen een (verondersteld) gesloten gemeenschap (zoals de gemeenschap van Jehova's getuigen)

Aanvullend op de reeds genoemde uitdagingen gelden voor methoden voor het schatten van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen de volgende aandachtspunten:

- **In het algemeen is** de vraag of er redenen zijn om aan te nemen dat een vorm van kindermishandeling meer voorkomt in een specifieke gesloten gemeenschap. Wanneer er geen redenen zijn om dit aan te nemen, kan simpelweg de prevalentie van deze vorm van kindermishandeling in de algemene bevolking worden aangehouden. Daarnaast is een aandachtspunt bij het onderzoeken van een specifieke vorm van kindermishandeling binnen een specifieke gesloten gemeenschap dat dit tot een afwijzing van de resultaten en (juridische) acties tegen het onderzoek en de uitkomsten kan leiden. Zo geldt voor het eerder genoemde onderzoek van de Universiteit Utrecht dat er een rechtszaak loopt tegen de uitvoerders van het onderzoek waarin het onderzoek en uitkomsten worden aangevochten. Buitenlandse onderzoeken bieden geen oplossing omdat er internationaal weinig onderzoek naar deze omvang is gedaan en de eventuele uitkomsten afhankelijk zijn van de nationale context en daarmee lastig toepasbaar op de omvang in Nederland.
- **Specifiek voor surveys bij gesloten gemeenschappen** geldt aanvullend als aandachtspunt dat het lastiger is om 'de algemene populatie' of 'slachtoffers' bij het onderzoek te betrekken. In sommige gesloten gemeenschappen bestaat de neiging om 'de kudde bij elkaar te houden'. Vanuit gesloten gemeenschappen kunnen respondenten druk voelen dat om 'de vuile was niet buiten hangen'. Mensen hebben veel (familie/vrienden) te verliezen wanneer zij besluiten om verhalen vanuit een gesloten gemeenschap naar buiten te brengen. Naarmate een populatie kleiner wordt, is er voor mensen die hun verhaal delen een steeds groter risico op herkenning door andere leden van de groep.
- **Specifiek voor het schatten van de omvang middels schattingsmethoden op basis van (beschikbare/verzamelde) gegevensregistraties** geldt in gesloten gemeenschappen dat deze methoden worden bemoeilijkt door de 'wet van de grote getallen'. Naarmate de onderzochte populaties kleiner in omvang zijn, worden de schattingen onbetrouwbaarder. Hiermee krijgen deze schattingsmethoden minder zeggingskracht. Daarnaast speelt voor kwantitatieve methoden mee dat het in databestanden niet mogelijk is om te selecteren op bijvoorbeeld geloofsovertuiging, omdat deze gegevens in verband met privacy niet standaard geregistreerd worden. Het bijhouden en eventueel koppelen van dit soort gegevens zal (terecht) niet snel op steun van instanties kunnen rekenen. Dit maakt het zeer lastig om gegevens als basis voor kwantitatieve analyses te vinden.

Onze reflectie op de schattingsmethoden voor de omvang van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland

Het schatten van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen wordt door verschillende zaken bemoeilijkt. Experts noemen hiervoor bijvoorbeeld (i) de mate van verhulling, (ii) de geslotenheid van de gemeenschap en (iii) de dreiging die hiervan uitgaat om tot melding over te gaan. Experts hebben er weinig vertrouwen in dat de geïnventariseerde schattingsmethoden tot een betrouwbare en valide schatting van de omvang kunnen komen. Enkel de (i) 'survey onder professionals/behandelaren', de (ii) network scale-up methode en de (iii) multipliemethode scoren een 'redelijk kleine mate' in betrouwbaarheid en validiteit, maar in de gesprekken gaven experts aan ook in deze methoden weinig fiducie te hebben. Er bestaat weinig spreiding tussen de antwoorden van de experts, men is eensgezind. Het schatten van de 'minimale omvang' op basis van het aantal bekende zaken wordt door experts genoemd als de beste mogelijkheid. Dat neemt niet weg dat experts veel meer belang en kansen zien in een verdere verdieping van het onderzoek naar onderliggende mechanismen dan in pogingen om de omvang in beeld te brengen.

3.5 Vorm 3 | Omvang van georganiseerd sadistisch misbruik

Het derde voorbeeld waarvoor is onderzocht welke (on)mogelijkheden er bestaan om met schattingsmethoden tot een inschatting te komen van de totale omvang, is ‘georganiseerd sadistisch misbruik van kinderen in Nederland’. Dit voorbeeld is gekozen als vorm van misbruik in een zeer gesloten en verholde gemeenschap. Georganiseerd sadistisch misbruik vormt hiermee het uiterste van het spectrum, namelijk het schatten van een verhuuld fenomeen in een onbekende besloten gemeenschap (de binnenste ellips van figuur 1, zie 2.3.1). Georganiseerd sadistisch misbruik staat hierbij voor een vorm van herhaaldelijk, georganiseerd, systematisch en sadistisch misbruik, op fysiek, psychisch, seksueel en emotioneel vlak. Dit misbruik zou plaatsvinden in gesloten netwerken/groepen en gepaard gaan met rituelen (bv. het offeren van dieren). Deze vorm van misbruik komt met name naar voren in gesprekken tussen cliënten die aangeven hier slachtoffer van te zijn (geweest) – en hun behandelaren (meestal psychiaters).

3.5.1 Voorgaande pogingen

Wanneer een vorm van kindermishandeling (heel) weinig voorkomt, wordt schatten op basis van waarnemingen lastig. Dit geldt bijvoorbeeld voor georganiseerd sadistisch misbruik. Dit type misbruik is zowel in wetenschappelijke⁵² als in journalistieke onderzoeksartikelen⁵³ onderwerp van studie. De omvang van dit type misbruik is in geen van deze artikelen geschat.

Een belangrijk kenmerk van georganiseerd sadistisch misbruik van kinderen is verhulling. Schröder e.a. (2020) stellen dat de verhulling bij deze vorm van misbruik wordt versterkt door de interdependentie van de kenmerken van de daders, slachtoffers en de omgeving⁵⁴:

- Kenmerken van de daders: psychisch geweld (bedreiging, toezicht, chantage), lichamelijk geweld (foltering, doodslag), seksueel geweld (verkrachting, gedwongen prostitutie), maatschappelijke positie (financiële middelen, maatschappelijke machtspositie, netwerk), manipulatie (indoctrinatie pseudo ideologieën, benadrukken bijzonder groepsgevoel), verhulling via dekmantel, doofpot, zwijgplicht, loyaal familienetwerk.
- Kenmerken van de slachtoffers: complexe vormen van meervoudige persoonlijkheidssyndromen (DIS), hulpeloosheid (extreme angst, machteloosheid), zwijgen, primitieve afweermechanismen (dissociatie, loochening).
- Kenmerken omgeving: onwetendheid (ongeloof, passiviteit), strafrechtelijke hobbels (verjaring, gebrek aan bewijs, *Glaubhaftigkeitsbegutachtung*).

Er is veel discussie over de omvang en het plaatsvinden van georganiseerd sadistisch misbruik. Slachtoffers, psychiaters en therapeuten geven aan dat er tientallen tot enkele honderden slachtoffers bekend zijn van dit type misbruik; de politie geeft aan de andere kant aan dat er nooit doorslaggevend bewijs voor georganiseerd sadistisch misbruik gevonden is in opsporingsonderzoek. In 1993 is er voor het eerst een werkgroep ingesteld om ritueel misbruik te onderzoeken. De Werkgroep ritueel misbruik is destijds ingesteld door de staatssecretaris van Justitie, om het werkelijkheidsgehalte van geruchten omtrent ritueel misbruik te toetsen. Onlangs is door het ministerie van Justitie en Veiligheid opnieuw een commissie ingesteld om onderzoek te

⁵² Zie de diverse artikelen in de bronnenlijst uit het tijdschrift voor Psychotherapie (diverse artikelen, door Anton B. Marinkelle, Suzette Boon, & Nicole Nierop en Paul van den Eshof).

⁵³ Zie bijvoorbeeld: Van der Ven, C. (2021, 30 juni). Ritueel misbruik – Babylijkjes en andere gruwelen. De Groene Amsterdammer: <https://www.groene.nl/artikel/babylijkjes-en-andere-gruwelen>.

⁵⁴ Schröder, J., Behrendt, P., Nick, S. & Briken, P. (2020). Was erschwerte die Aufdeckung organisierter und ritueller Gewaltstrukturen? Eine qualitative Inhaltsanalyse der Erlebnisberichte von Betroffenen und Zeitzeug_innen. *Psychiat Prax* 2020; 47: 249–259.

doen naar dit onderwerp (*Tijdelijke onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen (commissie Hendriks)*).

Onderzoek naar de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik wordt bemoeilijkt doordat er geen gestructureerde registraties voor handen zijn (zoals dit bijvoorbeeld wel het geval is bij algemene kindermishandeling). Specifiek voor georganiseerd sadistisch misbruik is belangrijk te noemen dat er in het kader van een onderzoek van Argos in een jaar tijd honderdveertig vermeende slachtoffers van geritualiseerd geweld zijn gesproken.⁵⁵ Aan de andere kant kwam uit onderzoek naar misstanden binnen sekten eerder naar voren dat het bij onderzoek naar gebeurtenissen in een gesloten en verholde gemeenschap lastig is vast te stellen in hoeverre verzamelde data betrouwbaar/valide zijn.⁵⁶

3.5.2 Welke schattingsmethoden zijn kansrijk?

Voor de inschatting van de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik zijn in dit onderzoek geen andere methoden naar boven gekomen, dan die gelden voor de inschatting van de omvang van kindermishandeling onder de algemene populatie in Nederland. Aangezien geen andere (nieuwe) methoden bekend waren bij de experts, zijn ook voor deze vorm van kindermishandeling de eerder geïnventariseerde schattingsmethoden in de expertsessie en in verdiepende interviews besproken. In deze paragraaf gaan we in op de geïnventariseerde schattingsmethoden en de bedenkingen van de experts bij deze schattingsmethoden – specifiek voor het schatten van de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik.

⁵⁵ Argos. (2020). Sanne Terlingen over ritueel misbruik. Zie: <https://www.vpro.nl/argos/lees/nieuws/2020/sanne-terlingen-over-ritueel-misbruik.html>

⁵⁶ Van Wijk, A., Bremmers, B., Hardman, M., Appelman, T. & Ferwerda, H. (2013). Het warme bad en de koude douche. Bureau Beke.

Inschattingen expertsessie

De discussie over het bestaan van georganiseerd sadistisch misbruik maakt dat het schatten van de omvang extra complicaties kent. Uit het vooronderzoek, voor de expertsessie, bleek dat weinig methoden kansrijk lijken om tot een schatting van de omvang te komen van deze vorm van misbruik. Experts gaven in de gesprekken en inventariserende survey voorafgaande aan de expertsessie meestal aan dat zij geen methoden kansrijk achten om de omvang te schatten. Aangezien het invullen van de MCA-analyse voor deze vorm van kindermishandeling niet van meerwaarde leek is voor georganiseerd sadistisch misbruik een andere vraag aan de aanwezige experts gesteld, namelijk welke schattingsmethode experts het meest kansrijk achten voor het schatten van de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik in Nederland. Hierbij is dus geen score op de verschillende criteria uitgevraagd, maar wel is expliciet gevraagd om een toelichting van de aanwezigen. Bij deze vraag konden experts ook aangeven als zij geen enkele methode geschikt vonden. De uitslag van deze vraag staat weergegeven in figuur 4.

Figuur 4. Inschatting kansrijkheid schattingsmethoden voor ritueel misbruik in Nederland (n=9)*

* De tiende deelnemer kon wegens technische problemen geen antwoord invoeren.

Uit de expertsessie en de verdiepende gesprekken blijkt dat de meeste experts geen enkele schattingsmethode kansrijk achten om tot een schatting van de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik te komen. Met het nog kleiner en meer gesloten worden van de populatie, wordt ook het vertrouwen in een kansrijke schattingsmethode kleiner. In deze paragraaf gaan we in op specifieke vraagstukken bij het schatten van de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik in Nederland. De uitdagingen die eerder in paragraaf 3.2.3. zijn genoemd gelden ook voor het schatten van deze vorm van kindermishandeling en worden in dit hoofdstuk niet herhaald.

Specifieke aandachtspunten bij het schatten van de omvang van ritueel misbruik in Nederland

Aanvullend aan de reeds genoemde uitdagingen gelden voor methoden voor het schatten van georganiseerd sadistisch misbruik de volgende uitdagingen:

- **In het algemeen** gelden de volgende kenmerken die het schatten van georganiseerd sadistisch misbruik bemoeilijken:
 - o De definitie van georganiseerd sadistisch misbruik bemoeilijkt het schatten van de omvang hiervan. Dit komt volgens experts doordat in het onderzoek duidelijk moet zijn wat hier wel of niet onder valt, en vervolgens moet dit goed terugkomen in de data. Zo moeten respondenten in een survey dezelfde definitie voor ogen hebben en er moeten in de verschillende databestanden overeenkomstige elementen uit de definitie terugkomen om te kunnen gebruiken voor een inschatting.

- Ook betreft georganiseerd sadistisch misbruik een zeer verhullend feit in een zeer gesloten, verborgen en geheime gemeenschap. Hierdoor is het niet duidelijk op welke doelgroep de eventuele uitkomsten uit een steekproef of data-analyse betrekking hebben.
- Volgens betrokken experts gaat het bij georganiseerd sadistisch misbruik om gebeurtenissen/casuïstiek waar slachtoffers in de praktijk niet gemakkelijk over praten.⁵⁷ Dit maakt dat hier vaak niet achter wordt gekomen. Daarnaast speelt hierbij ook het geheugen van respondenten een rol – behandelaren geven aan dat mensen zich deze traumatische herinneringen lang verdringen.
- In de bespreking is als mogelijk alternatief genoemd om meer in te zetten op erkenning van dit probleem en om een schadefonds op te zetten. Zo kan meer inzicht gecreëerd worden in georganiseerd sadistisch misbruik en dit kan op termijn leiden tot het schatten van de omvang hiervan. Wel is hierbij aangegeven dat dit ook een risico van fout-positieve meldingen met zich meebrengt.
- **Specifiek voor surveys** voor het schatten van de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik gelden de volgende aandachtspunten:
 - Dataverzameling via de methode van een survey onder behandelaren wordt volgens experts bemoeilijkt doordat mogelijke slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik door zeer diverse professionals worden behandeld, zowel binnen als buiten de reguliere Ggz. Hierbij gaat het naar verwachting ook om een zeer selecte en kleine groep behandelaren (vaak in particuliere praktijken), wat een juiste steekproeftrekking bemoeilijkt.
 - Een goede motivatie voor het verzamelen van informatie is volgens experts essentieel wanneer met een survey wordt gepoogd om de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik te schatten. Betrokken slachtoffers, maar bijvoorbeeld ook professionals, hebben in dit proces de garantie nodig dat er sprake is van anonimiteit. Experts geven aan dat slachtoffers van deze vorm van mishandeling wellicht eerder geneigd zijn om zich te melden, omdat er in de maatschappij veel discussie is over het 'bestaan' van georganiseerd sadistisch misbruik.
 - In de maatschappij bestaan verschillende (complot)theorieën waarin (een vorm) van georganiseerd sadistisch misbruik een rol speelt, zoals QAnon. Dit kan volgens sommige experts zorgen voor een groot aantal 'vals positieve meldingen' wanneer met surveys data wordt verzameld.
- **Specifiek voor** het schatten van de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik middels schattingsmethoden op basis van (beschikbare/verzamelde) gegevensregistraties gelden de volgende aandachtspunten:
 - Experts geven aan dat hiervoor uit registraties niets op te maken valt. In de registratiesystemen wordt deze vorm van kindermishandeling voor zover bekend bij de experts niet specifiek bijgehouden. Daarnaast zeggen eventuele meldingen die binnen zijn gekomen nog weinig over 'bewijsbare feiten'. Ten slotte is door behandelaren aangegeven dat wanneer mensen met deze ervaringen naar de politie gaan, zij soms ook geen melding maken van de toegepaste rituelen omdat zij denken niet geloofd te worden.
 - Een mogelijkheid is om te onderzoeken welke meldingen er bij Centrum Seksueel Geweld binnen zijn gekomen – om zo meer zicht te krijgen op de omvang van deze vorm. In dit geval zijn gegevens (meldingen) opnieuw niet te extrapoleren naar de gehele maatschappij.

Reflectie op de schattingsmethoden voor de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik in Nederland

Het schatten van de omvang georganiseerd sadistisch misbruik wordt door verschillende zaken bemoeilijkt. Uit de expertsessie en de verdiepende gesprekken blijkt dat de meeste experts geen enkele schattingsmethode kansrijk achten om tot een schatting van de omvang te komen. Experts benoemen dat kenmerken inherent aan

⁵⁷ Anderzijds zijn slachtoffers wellicht wel bereid om mee te werken aan onderzoek om de omvang in beeld te brengen, zie daarvoor het tweede punt dat genoemd wordt onder 'specifiek voor surveys'.

dit misbruik (zoals de extreme verborgenheid en verhulling) een omvangschatting onmogelijk maken. Experts kennen geen (nieuwe) kansrijke schattingsmethoden die wellicht toch zicht kunnen geven op de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik. Volgens experts is het belangrijk om in te zetten op onderzoek naar casuïstiek en onderliggende mechanismen.

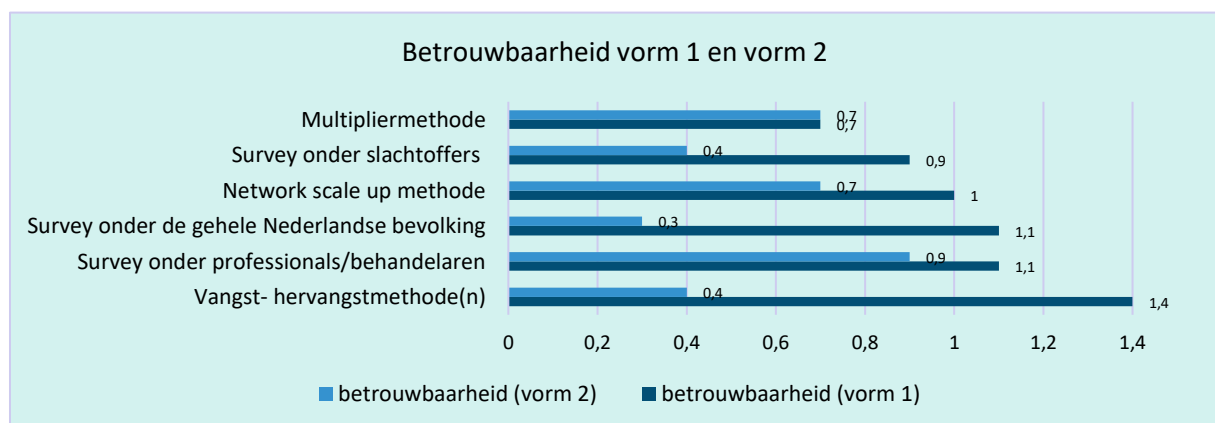
3.6 Korte reflectie op de verschillende schattingsmethoden voor de diverse vormen van kindermishandeling

In de voorgaande paragrafen is ingegaan op de kans van de verschillende schattingsmethoden om te komen tot een omvangschatting van verschillende vormen van kindermishandeling in Nederland volgens de bij dit onderzoek betrokken experts. Wanneer we nu de balans opmaken kunnen we vaststellen dat de experts die in het kader van dit onderzoek zijn gesproken gemiddeld genomen weinig kansen zien om de omvang van kindermishandeling in Nederland betrouwbaar en valide te schatten.

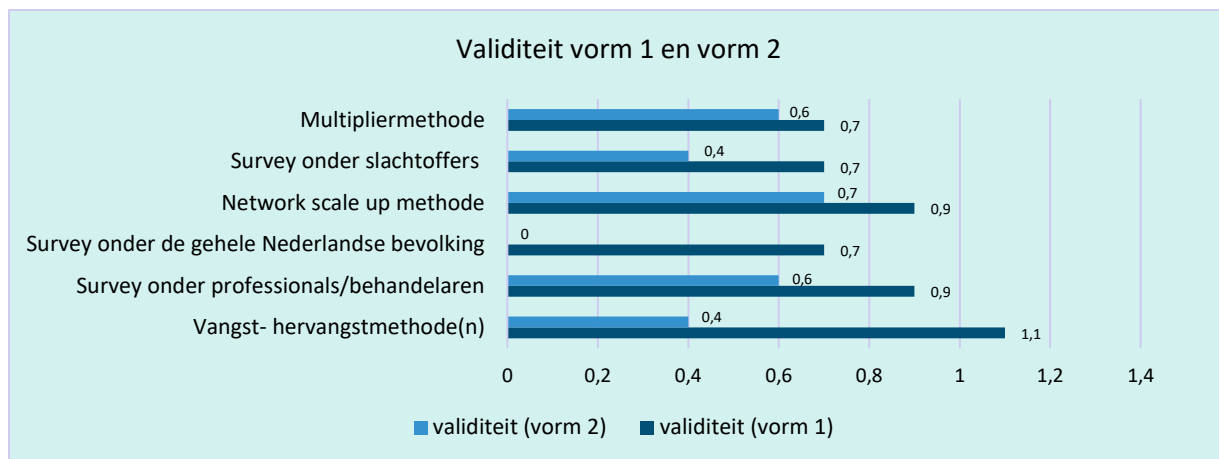
Samennemend tekenen wij hierover de volgende lessen op:

- Geen van de schattingsmethoden kan volgens de experts die betrokken zijn bij dit onderzoek leiden tot een betrouwbare en valide schatting van de omvang van kindermishandeling onder de algemene Nederlandse bevolking, seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen of georganiseerd sadistisch misbruik in Nederland.
- Surveys nemen in betrouwbaarheid af naarmate de geslotenheid van een populatie toeneemt. Hoe geslotener een populatie is, des te minder (ex-)leden bereid zijn om mee te werken aan een onderzoek en des te lastiger het wordt het om tot een juiste schatting te komen.
- Het schatten van de omvang van verschillende vormen van kindermishandeling middels schattingsmethoden op basis van (beschikbare/verzamelde) gegevensregistraties is volgens experts potentieel kansrijk. Echter hoe specifiek de vorm van kindermishandeling wordt en hoe kleiner en meer gesloten de groep waarbinnen de mishandeling plaatsvindt, des te lastiger (b)lijkt het om dit in gegevensregistraties terug te vinden.

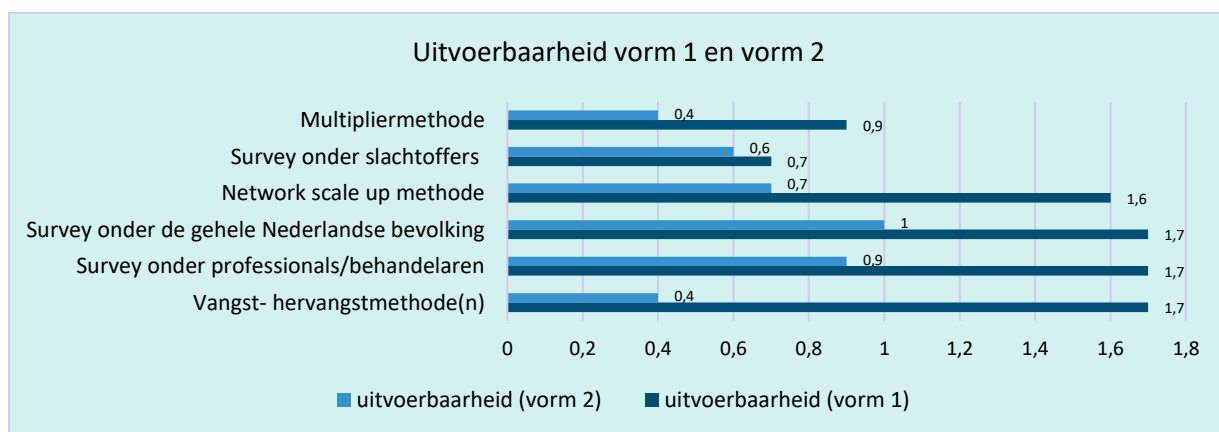
In de onderstaande grafieken (figuur 5 tot en met figuur 8) geven we de uitkomsten van de verschillende uitvragen weer. Zoals in hoofdstuk 3 beschreven is experts gevraagd in welke mate de schattingsmethoden voldoen aan de verschillende criteria (betrouwbaarheid, validiteit en uitvoerbaarheid). Bij de interpretatie van deze scores voor vorm 1 en vorm 2 is het belangrijk te benoemen dat betrouwbaarheid, validiteit en uitvoerbaarheid gescoord zijn op een schaal van 0 tot en met 3. Hierbij stond 0 voor 'in zeer geringe mate'; 1 voor 'in redelijk kleine mate; 2 voor 'in redelijk grote mate' en 3 voor 'in zeer grote mate'.

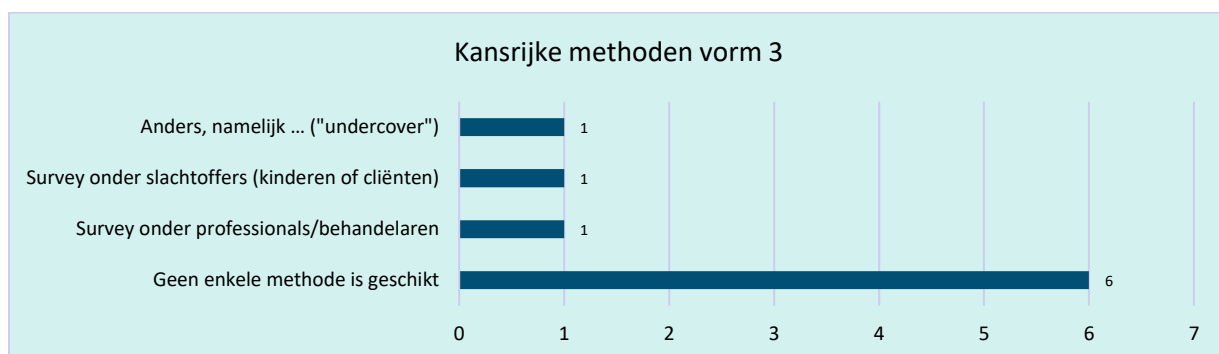
Figuur 5. Betrouwbaarheid van schattingsmethoden voor vorm 1 (kindermishandeling onder algemene populatie) en vorm 2 (seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen); n = 7; scores tussen de 0-3 (in zeer geringe/grote mate).

Figuur 6. Validiteit van schattingsmethoden voor vorm 1 (kindermishandeling onder algemene populatie) en vorm 2 (seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen); $n = 7$; scores tussen de 0-3 (in zeer geringe/grote mate).

Figuur 7. Uitvoerbaarheid voor vorm 1 (kindermishandeling onder algemene populatie) en vorm 2 (seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen); $n = 7$; scores tussen de 0-3 (in zeer geringe/grote mate).

Figuur 8. Kansrijke methoden voor schatten omvang vorm 3 (georganiseerd sadistisch misbruik); $n = 10$; aantal experts dat methoden kansrijk schatten.

4. Conclusies

4.1 Afbakening

1. Afbakening: Hoe zou een onderzoek naar de omvang van kindermishandeling gerelateerd aan ideologie of geloof in Nederland afgebakend kunnen worden? Zou afbakening bijv. kunnen plaatsvinden op basis van type geloof/ideologie; op basis van kenmerken van rituelen; of op basis van type kindermishandeling?

Om te komen tot een valide en betrouwbare schatting van kindermishandeling in algemene zin of gerelateerd aan ideologie of geloof in gesloten gemeenschappen moeten de vormen van kindermishandeling een aantal kenmerken bezitten die de basis zijn voor de afbakening:

- het misbruik moet op verschillende manieren *geregistreerd* zijn, bijvoorbeeld in strafdossiers, bij een meldpunt, in surveys of bij ngo's;
- de cases moeten substantieerbaar of op zijn minst *geloofwaardig* zijn;
- ze moeten met een niet verwaarloosbare *frequentie* voorkomen;

Het gaat om een dark-number schatting binnen een 'verborgen populatie' – waarbij kenmerken inherent aan de mishandeling de schatting van de omvang bemoeilijken.

Op basis van de expertsessie is de conclusie onontkoombaar dat de experts geen heil zien in een betrouwbare omvangschatting op basis van de beschouwde methodes. Hierbij past overigens wel de kanttekening dat de expertsessie door een relatief groot aantal afmeldingen bescheiden van omvang was (tien deelnemers) en niet geheel dekkend (functionarissen van de Nationale Politie hadden een bericht van verhindering gestuurd, maar zijn na de expertsessie wel geraadpleegd). Dat neemt niet weg dat uit de expertsessie een duidelijk beeld naar voren kwam. Geen enkele methode scoort meer dan de helft van het aantal mogelijke punten. Dit beeld is in aanvullende en validerende interviews bevestigd. Tegen de achtergrond van deze (negatieve) bevinding moeten dan ook de opmerkingen over afbakening, registratie en databronnen worden gezien.

Bij alle geselecteerde vormen van kindermishandeling/misbruik in dit onderzoek is de registratie een obstakel voor een valide en betrouwbare schatting. Bij kindermishandeling onder de algemene bevolking is weliswaar sprake van een substantiële omvang, maar kindermishandeling wordt bij de politie geregistreerd onder verschillende maatschappelijke klassen (mishandeling, huiselijk geweld, verdachte situatie etc.). Daar komt bij dat kindermishandeling onder de algemene bevolking een breed begrip is waarbinnen verschillende typen worden onderscheiden: fysieke mishandeling, emotionele mishandeling, fysieke verwaarlozing, emotionele verwaarlozing, partnergeweld waarvan het kind getuige is, verwaarlozing van het onderwijs en seksueel misbruik. Dit vraagt om een nauwgezette codering bij de registratie (bij meldingen bij de politie of in surveys) en de koppeling van gegevens.

Bij specifieke vormen van kindermishandeling in specifieke subgroepen, zoals seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen en georganiseerd sadistisch misbruik gelden bovenstaande overwegingen evenzeer, maar vormen de inherente kenmerken van de vorm van misbruik een additionele hindernis voor een betrouwbare schatting. De mate van geslotenheid is sterker, de populatieomvang is niet bekend (georganiseerd sadistisch misbruik), er zijn weinig meldingen bij de politie en het registratiesysteem van de politie is er niet op toegerust (o.a. omdat religie niet mag worden bijgehouden in de systemen), waardoor alleen handmatig kan worden onderzocht of er sprake is van een specifieke vorm van kindermishandeling in een specifieke subgroep.

4.2 Methode en beschikbare bronnen/data

2. Methode: Welke (nieuwe) dark-number schattingsmethoden zouden gebruikt kunnen worden binnen een dergelijk onderzoek?

3. Beschikbare bronnen/data: Bij welke organisaties zouden data beschikbaar kunnen zijn?

We hebben in de literatuur, interviews en met een digitale vragenlijst bij experts geïnventariseerd welke methoden experts hiertoe kansrijk achten voor het schatten van de omvang van de kindermishandeling. Methoden die door experts in het kader van dit onderzoek (mogelijk) kansrijk worden geacht (en daarmee meegenomen zijn in de expertsessie die onderdeel is van dit onderzoek) zijn:

1. Survey onder de gehele Nederlandse bevolking (zelfrapportagestudie)
2. Survey onder slachtoffers (zelfrapportagestudie)
3. Survey onder professionals/behandelaren (informantenstudie)
4. Schattingsmethode: Vangst-hervangstmethoden
5. Schattingsmethode: Multipliermethode
6. Schattingsmethode: De network scale up methode

Deze methoden als ook de beschikbare databronnen zijn niet nieuw en worden in de literatuur uitgebreid beschreven.⁵⁸

Ten aanzien van triangulatie (het combineren van verschillende databronnen te komen tot een schatting) kan worden vastgesteld dat dit alleen kan worden toegepast als er een gedegen kwantitatieve schatting beschikbaar is. Triangulatie van kwalitatieve methoden zal niet leiden tot een kwantitatieve omvangsschatting. Wat betreft de databronnen kan worden opgemerkt dat het instellen van een meldpunt weinig meerwaarde heeft als het aantal meldingen zeer gering is.

4.3 Conclusie

4. Conclusie: Is het mogelijk om middels wetenschappelijke schattingsmethoden valide en betrouwbare uitspraken te doen over de omvang van (een specifiek type) kindermishandeling in gesloten gemeenschappen gerelateerd aan geloof of ideologie?

Dit verschilt per vorm van kindermishandeling.

Vorm 1: Kindermishandeling onder de algemene bevolking in Nederland

- Naar de omvang van kindermishandeling onder de algemene bevolking in Nederland zijn verschillende onderzoeken gedaan (zelfrapportages/informantenstudies voor kindermishandeling en zelfrapportage en vangst-hervangst voor huiselijk geweld.
- Uit de expertsessie en de verdiepende gesprekken blijkt dat de geïnventariseerde schattingsmethoden volgens experts allen in redelijke kleine tot in zeer geringe mate leiden tot een betrouwbare en valide inschatting van de omvang van kindermishandeling onder de algemene bevolking in Nederland.
- Belemmeringen voor een goede omvangsschatting bij het gebruik van surveys zijn o.a. de moeilijkheid van een goede operationalisering van het te meten construct via meetinstrumenten en een selectie-effect/non-respons.
- Belemmeringen bij het gebruik van kwantitatieve methoden voor het maken van een goede omvangsschatting zijn vooral de beperkt beschikbare data.

⁵⁸ Snippe, J., Boendermaker, M., Mennes, R. & Bieleman, B. (2016). Voor schatten geschikt. Vooronderzoek databronnen en methoden omvangsschatting huiselijk geweld en kindermishandeling.

Onze reflectie:

De experts zijn somber gestemd over de betrouwbaarheid en validiteit van schattingen van de omvang van kindermishandeling onder de algemene bevolking in Nederland. De meeste schattingsmethoden scoren gemiddeld ongeveer een 1, wat staat voor: 'vertrouwen in redelijk kleine mate', op betrouwbaarheid en validiteit. Dit betekent dat experts de methoden in redelijk kleine mate kansrijk achten om tot een betrouwbaar/valide omvangsschatting te komen. Surveys (onder de Nederlandse bevolking/professionals en behandelaren) en de network-scale-up methode lijken het meest kansrijk om tot een omvangsschatting te komen. Op basis van aanvullende interviews na de expertsessie kunnen hierbij twee nuanceringen worden aangebracht. In de eerste plaats de opmerking dat de betrouwbaarheid en validiteit van surveys toeneemt als deze regelmatig worden herhaald waarbij de trend in beeld wordt gebracht. In de tweede plaats de opmerking dat een pilot waarin is gewerkt met een network scale up methode om kindermishandeling te meten als niet geslaagd moet worden beschouwd. In de expertsessie gaven de aanwezigen daarnaast aan dat de vangst- hervangstmethode door gebrekkige beschikbaarheid van betrouwbare data geen reële optie lijken te zijn om tot een omvangsschatting te komen.

Vorm 2: Seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland

- Er is weinig onderzoek gedaan naar de omvang van dit fenomeen in Nederland; het uitgevoerde onderzoek richtte zich op de achterliggende mechanismen en de aangiftebereidheid.
- Geslotenheid en kleine omvang van de groep maken een schatting lastiger.
- Uit de expertsessie en de verdiepende gesprekken blijkt dat de geïnventariseerde schattingsmethoden volgens experts alle in zeer geringe mate leiden tot een betrouwbare en valide inschatting van de omvang van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland. Met het kleiner en meer gesloten worden van de populatie (ten opzichte van de eerstgenoemde vorm: kindermishandeling onder de algemene bevolking in Nederland), wordt ook het vertrouwen in een kansrijke schattingsmethode kleiner.
- Specifieke aandachtspunten zijn: is er reden om aan te nemen dat de prevalentie van seksueel misbruik bij kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen anders is dan in algemene populatie? Daarnaast zullen mensen minder snel meewerken aan het onderzoek vanwege het gesloten karakter van de gemeenschap. Beschikbare data voor een omvangsschatting op basis van kwantitatieve methoden zijn momenteel niet beschikbaar en ook niet makkelijk te verzamelen.

Onze reflectie

Het schatten van seksueel misbruik van kinderen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen wordt door verschillende zaken bemoeilijkt. Experts noemen hiervoor bijvoorbeeld (i) de mate van verhulling, (ii) de geslotenheid van de gemeenschap en (iii) de dreiging die hiervan uitgaat om tot melding over te gaan. Experts hebben er weinig vertrouwen in dat de geïnventariseerde schattingsmethoden tot een betrouwbare en valide schatting van de omvang kunnen komen. Enkel de (i) 'survey onder professionals/behandelaren', de (ii) network scale-up methode en de (iii) multipliemethode scoren een 'redelijk kleine mate' in betrouwbaarheid en validiteit, maar in de gesprekken gaven experts aan ook in deze methoden weinig fiducia te hebben. Er bestaat weinig spreiding tussen de antwoorden van de experts, men is eensgezind. Het schatten van de 'minimale omvang' op basis van het aantal bekende zaken wordt door experts genoemd als de beste mogelijkheid. Dat neemt niet weg dat experts veel meer belang en kansen zien in een verdere verdieping van het onderzoek naar onderliggende mechanismen dan in pogingen om de omvang in beeld te brengen.

Vorm 3: Georganiseerd sadistisch misbruik in Nederland

- Er is veel discussie over het bestaan van deze vorm van kindermishandeling (het is ook lastig om te bewijzen dat iets niet bestaat).

-
- Een omvangschatting van deze vorm van kindermishandeling wordt bemoeilijkt doordat er geen registraties zijn en ook niet duidelijk is wie een survey zou moeten ontvangen. De ruime meerderheid van de experts meent dat geen van de voorgestelde schattingsmethoden deze omvang in beeld kan brengen.
 - Met het nog kleiner en meer gesloten worden van de populatie, wordt ook het vertrouwen in een kansrijke schattingsmethode kleiner.

Onze reflectie

Het schatten van de omvang georganiseerd sadistisch misbruik wordt door verschillende zaken bemoeilijkt. Uit de expertsessie en de verdiepende gesprekken blijkt dat de meeste experts geen enkele schattingsmethode kansrijk achten om tot een schatting van de omvang te komen. Experts benoemen dat kenmerken inherent aan dit misbruik (zoals de extreme verborgenheid en verhulling) een omvangschatting onmogelijk maken. Experts kennen geen (nieuwe) kansrijke schattingsmethoden die wellicht toch zicht kunnen geven op de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik. Volgens experts is het belangrijk om in te zetten op onderzoek naar casuïstiek en onderliggende mechanismen.

Bijlage: Literatuurlijst

Alink, L., Prevoo, M., Van Berkel, S., Linting, M., Klein Velderman, M. & Pannebakker, F. (2018). NPM-2017: Nationale prevalentiestudie mishandelingen van kinderen en jeugdigen, Leiden University, Institute of Education and Child Studies TNO Child Health, 2018, WODC Den Haag.

Argos. (2020). Sanne Terlingen over ritueel misbruik. Zie: <https://www.vpro.nl/argos/lees/nieuws/2020/sanne-terlingen-over-ritueel-misbruik.html>

Boon, S. (2013). Behandeling van cliënten misbruik door georganiseerde dadernetwerken rapporteren. Tijdschrift voor Psychotherapie.

Hogg, M.A., Adelman, J.R. & Blagg, R.D. (2010). Religion in the face of uncertainty: An uncertainty identity theory account of religiousness. *Personality and Social Psychology Review*, 14, 72-83.

Kieskamp, W. & Ten Haaf, G. (1994). Rapport over ritueel misbruik onmogelijke opgave Commissie geeft het verlossende antwoord niet. Trouw. Bron: <https://www.trouw.nl/nieuws/rapport-over-ritueel-misbruik-onmogelijke-opgave-commissie-geeft-het-verlossende-antwoord-niet~be9c272e/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Kraaij, C. (2021). Shards of glass and dark rituals: - A Dutch investigative radio program on organized abuse with ritual elements. ESTD Newsletter Volume 11 Number 1, March 2021

Marinkelle, A., (2013). Ritueel misbruik: per definitie fantasie of fictie? Tijdschrift voor Psychotherapie.

Ministerie van Justitie. (1994). Rapport van de werkgroep ritueel misbruik, april 1994,

Nierop, N. & Van den Eshof, P. (2013). Ritueel misbruik? Tijdschrift voor Psychotherapie.

Schellingerhout, R. & Ramakers, C. (2017). Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

Schröder, J., Behrendt, P., Nick, S. & Briken, P. (2020). Was erschwerte die Aufdeckung organisierter und ritueller Gewaltstrukturen? Eine qualitative Inhaltsanalyse der Erlebnisberichte von Betroffenen und Zeitzeug_innen. *Psychiat Prax* 2020; 47: 249–259.

Sikkel, D., Van der Heijden, P. & Van Gils, G. (2006). Methoden voor omvangschattingen van verborgen populaties, met name illegalen. WODC.

Smit, P., Ghauharali, R., Van der Veen, H., Willemsen, F., Steur, J., Te Velde, R., Van der Vorst, T. & Bongers, F. (2018). Tasten in het duister – Een verkenning naar bronnen en methoden om de aard en omvang van de criminaliteit te meten. WODC & Dialogic.

Snippe, J., Boendermaker, M., Mennes, R. & Bieleman, B. (2016). Voor schatten geschikt. Vooronderzoek databronnen en methoden omvangschatting huiselijk geweld en kindermishandeling.

Ten Boom, A. & Wittebrood, K. (2019). De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland. WODC, Cahier 2019-1.

Van Dam, R., Eshuis, J., Aarts, N. & During, R. (2005). Closed communities: Een verkennend onderzoek naar geslotenheid van gemeenschappen in Nederland. Wageningen: Wageningen Universiteit en Researchcentra.

Van den Bos, K., Schiffelers, M., Bal, M., Grootelaar, H., Betram, I. & Jansma, A. (2019). Seksueel misbruik en aangiftebereidheid binnen de gemeenschap van Jehova's Getuigen. Universiteit Utrecht/WODC.

Van der Heijden, P. & Hirasing, R. (2001). *Dwalingen in de methodologie. De vangst-hervangstmethode*. Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde. 2001;145:161-3.

Van der Heijden, P., Cruyff, M., Engbersen, G. & Van Gils, G. (2020). Schattingen onrechtmatig in Nederland verblijvende vreemdelingen 2017-2018. Universiteit Utrecht.

Van der Heijden, P., Cruyff, M., Van Gils, G. & Snippe, J. (2019). Prevalentieschatting huiselijk geweld en kindermishandeling met vangst-hervangstmethoden. WODC/Universiteit Utrecht.

Van der Ven, C. (2021, 30 juni). Ritueel misbruik – Babylijkjes en andere gruwelen. De Groene Amsterdammer: <https://www.groene.nl/artikel/babylijkjes-en-andere-gruwelen>.

Van Eijkern, L., Downes, R. & Veenstra, R. (2018). Slachtofferschap van huiselijk geweld: Prevalentieonderzoek naar de omvang, aard, relaties en gevolgen van slachtoffer- en plegerschap. Den Haag: WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Van IJzendoorn, M.H., Prinzie, P., Euser, E.M., Groeneveld, M.G., Brilleslijper-Kater, S.N., van Noort-van der Linden, A.M.T., Bakermans-Kranenburg, M.J., Juffer, F., Mesman, J., Klein Velderman, M., San Martin Beuk & M. (2007). Kindermishandeling in Nederland Anno 2005. De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005). Leiden: Casimir Publishers.

Van Wijk, A., Bremmers, B., Hardman, M., Appelman, T. & Ferwerda, H. (2013). Het warme bad en de koude douche. Bureau Beke.

Van Wijk, A., Wolsink, J., Van Barneveld, G., Gruter, P., Kruize, P. & Van Suchtelen, T. (2020). Voor de verandering. Een exploratief onderzoek naar pogingen tot het veranderen van de seksuele gerichtheid en genderidentiteit in Nederland. Bureau Beke en Ateno.

Overig bronnen

Brief van de minister van Justitie en Veiligheid aan de Tweede Kamer over georganiseerd ritueel misbruik van minderjarigen, 25 maart 2021, kenmerk 3252652

Kamerstuk 33552, nr. 79

Kamerstuk 2020Z05792, 2019-2020.

Kamerstuk 35349, nr. 15